

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Svmmæ Virtvtvm, Ac Vitiorvm , Tomus ...

Guilelmus <Peraldus>

Lvgdvni, 1585

Tertiæ partis principalis de quatuor Virtutibus Cardinalibus Tractatus II. De prudentia.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-46132](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-46132)

ad Ro. 8. vbi dicitur: Prudentia carnis, mors est. gl. Prudentia carnis habet quis, cum studiosius implet quae carnis sunt, appetendo bona temporalia, & fugiendo, mala, & cum naturas rerum tantum sequitur. Prudentia vero ideo dicitur cum res stulta sit: quia ita videtur secularibus hominibus. Similiter quandoque sumitur pro sapientia appareri, vnde subditur in eodem cap. Sapientia carnis inimica est Deo. Et 1. ad Cor. 3. Sapientia huius mundi stultitia est apud Deum. Quandoque autem sapientia dicitur diuinarum & humanarum rerum cognitio, secundum verbum Sen. in epist. & Tull. in lib. de Offic. Et ista cognitio subdiuiditur in tres partes, morale scilicet, & naturale, & rationalem, ut tangit Sen. Prudentia vero dicitur scientia operantium. Vnde Damascenus diuidit animam rationalem in duo. In id quod est in ea contemplatiuum, & id quod est in ea actiuum. Contemplatiuum est quod excogitat res prout habent esse. Actiuum vero quod consiliatiuum est, quod agenda dirigat. Et vocat contemplatiuum, intellectum: actiuum vero, rationem. Et dicit sapientia pertinere ad contemplatiuum: prudentiam vero ad actiuum. Quandoque auctores pro eodem videntur sumere prudentiam & sapientiam, vnde Prou. 16. Qui sapiens, est corde, appellabitur. prudens. Quandoque vero sapientia sumitur pro cognitione diuinorum, & prudentia sumitur pro cognitione humanorum. Vnde super illud Psal. Os meum loquetur sapientiam, & meditatio cordis mei prudentiam, dicit gl. Sapientia ad diuinas res pertinet. Et post subditur: Prudentia scilicet de moribus. Et nota quod mos est habitus ex quo sine praemeditatione est frequentia operum. Vel de eo quod est mos: quia mora est ex ea operatio. Vel dicitur a mora, id est, a diurnitate assuefactionis. Aug. vero distinguit inter sapientiam & scientiam, in li. de Tri. Haec est, inquit, sapientiae & scientiae recta distinctio, ut ad sapientiam pertineat aeternarum rerum cognitio intellectualis: ad scientiam vero temporalium rerum cognitio rationalis. Sapientia etiam sumitur pro sapida scientia, ut pro scientia sapore virtutum condita. Eccl. 6. Sapientia dicitur secundum nomen eius. Sapida enim est: sicut nomen eius a sapore dictum videtur. Sapiens: Signum oportet facere habituum suum delectationem & laetitiam. In hoc differt literatus malus a sapiente: quia literatus malus gaudet de hoc quod seipsum opponere, & respondere de his quae pertinent ad mores. Sapiens vero de hoc quod illa sunt. Bern. in sermonibus: Inuenisti plane sapientiam, si peccatis vitae peccata desinas, si huius seculi desiderabilia paruipendas, si aeternam beatitudinem toto desiderio concupiscas. Inuenisti sapientiam, si tibi horum singula sapiunt prout sunt. Quandoque
verè

verò sapiētia dicitur cognitio de Deo quasi per sapore ei⁹ habita, vt cū aliquis gustauit & vidit quā suavis est Dominus. hęc cognitio differēs est ab illa qua aliq⁹ credit Deū esse suū quia scriptura hoc dicit, sicut differt cognitio quā habet alius de dulcedine vini per gustū ab illa quæ est per auditū. Prudentia etiā quādoque sumitur pro virtute. Et hoc multipliciter pro virtute, scilicet gratuita: vel pro virtute ex multis operationibus acquisita. Item quādoque sumitur largē, vt cōprehendat omnes virtutes cognitiuas. Et sic videtur eā sumere Tullius, dicens. Prudentia est rerū diuinarū & humanarū cū ratione bene viuendi iuncta cognitio. Rationē bene viuendi, intellexit discretionē bonæ vitæ. Prudentia enim est cognitio directiua bonæ vitæ. Quandoque verò strictius sumitur, vt non comprehendat fidem vel donum consilij, vel intellectus, vel scientiæ.

De descriptione Prudentiæ. Et quomodo Prudentia sit virtus, & videatur esse scientia. C A P. II.

Prudencia sic describitur ab Aug. in lib. de moribus ecclesiasticis. Prudentia est amor, ea quibus adiuuatur in Deum, ab illis quibus impeditur, sagaciter eligens. In libro vero de Spiritibus sanctis anima dicitur, quod prudentia est scire quid anima debeat facere. Super illud Matt. 15. Erāt qui māducauerunt quatuor miliaria. dicit gl. Greg. Prima scilicet prudentia est cognitio rerū appetendarum & appetendarum. Et potest esse sumptum de verbis Tullij in lib. de Offic. dicentis: Prudentia est appetendarum & fugiendarumque rerum scientia. Describitur etiam sic prudentia in libro de reque mentis. Prudentia est rerum bonarum & malarum cum alterarum dilectione, & reliquarum derestatione scientia. Tullius eam sic describit in Rhetoricis: Prudentia rerum bonarū & malarū & vitrarumque scientia. Hęc virtus scernit bona à malis, & bona ab iniicē, ostēdēdo quod sit melius: & mala ab iniicē, ostēdēdo quod sit maius malū. Sed exponitur quomodo Prudentia virtus sit, cum videatur esse scientia secundū multas descriptiones eius prius positas: Ad quod videtur posse responderi, quod Prudentia gratuita virtus est, quia est virtus diuisa à vero sole procedens. Cognitio quam habent mortalia circa ea quæ pertinet ad mores, cognitio est quasi mortua & inuolida ad mouendū voluntatē, vt bono cognito cōsentiatur, vel cōsentiat à malo cognito. Sed prudentia virtus nō solū est illuminans intellectū: sed etiā calefacit affectum: nō solū ostendit quid, quando & qualiter sit agendū, sed etiam mouet voluntatem vt appetat bonū post iudiciū, vel fugiat malū.

Ro. 3. Prudētia spiritus, vita. Prudētia verò virtus consuetudi-
 nalis ex frequentia operum relicta, nō est idē cum sciētia, quę
 est communiter de his quę sunt circa operationes voluntarias.
 Operationes verò ex quibus ipsa vt est virtus relinquitur, sunt
 singulares discretiones de singularibus fugiēdis vel appetēdis:
 non secundū quòd sunt in imaginatione tantum, vel opinione,
 sed secundū quòd sunt subiecta sensui. Accidit enim de mul-
 tis, quòd minus mouēt ad hoc q̄ fugiantur vel appetātur dum
 sunt in imaginatione, quā dū sunt in sensu: habitus verò reli-
 ctus ex his singularibus descriptionibus potētiōr est ad mouē-
 dum voluntatē vt consentiat bono, vel dissentiat à malo, quā
 sciētia moralis quę est cōmuniter de his quę pertinet ad mo-
 res. Et videtur differre alter horū habitū à reliquo: sicut sciē-
 tia musicę, quam habet aliquis magister artū qui legit musicā
 in scholis, qui tamen nesciret cantare responsoriū vnum, differt
 à cognitione quā habet ille qui habet magisteriū organizandi,
 in quo nō solū est relictus habitus ad cantandū quantū ad vim
 apprehensiuā, sed etiā quārum ad vim motiuā & imperantem
 motū & exequentē. Similis differentia est inter habitū quē ha-
 bet magister in medicina, qui scit legere libros medicinę &
 pertinentes ad practicam & pertinentes ad theoreticā, qui nō ha-
 bet cōsuetudinem operandi. Et notandū quòd non est aliquis
 prudens prudētia virtute, eò quòd sit prudens intellectu, & affe-
 ctus, & opere. Vnde vsus scripturę & vsus cōmuniter loquentiū,
 habēt, vt imprudētes dicantur qui imprudēter operantur: licet
 prudētes intelligant quid, & quando, & quomodo sit agendū.
 Vnde prudētia virtus cōsuetudinālis nō relinquitur in aliquo,
 nisi qui prudēter se habuit diu prudēter intelligēdo, prudēter
 volēdo, prudēter agēdo. Iob 12. In multo tempore prudētia.
 Qui habet prudētiā virtutē, habitū habet ad prudēter discer-
 endum, prudēter volēdū, prudēter agēdū. Ad hoc etiam
 quòd prudētia sit virtus, videtur facere hoc, quòd ipsa est co-
 gnitio boni vel mali, & talis boni ve mali quòd difficile est dis-
 cernere: vt vitij, quòd pręcedit speciē virtutis. Ad hoc etiā quòd
 ipsa sit virtus, videtur facere actus liberę voluntatis pręcedēs
 eius cognitionē, quam Aug. vocat amorem discernendi ea qui-
 bus adiuuamur in Deum, ab his quibus impedimur. Cognitio
 pertinēs ad prudētiā nō est cognitio effecta per violentā pro-
 uocationem: sed est cognitio credulitatis, cuius consensus est sine
 necessaria coactione. Poterit etiā videri alicui q̄ sic tēperantia
 ordina

ordinat vim concupiscibilem ad delectationes sensuū: ita prudentia vt est generalis ad virtutes cognitiuas, ordinet voluntatem liberi arbitrij ad operationes quæ pertinent ad vim rationalem. Voluntas enim liberi arbitrij penes quæ est summa potentia in anima, ita potest se inordinate habere circa operationes intellectus vel rationis, sicuti respectu sensuū. Vnde sicut necessaria sunt aliqua virtutes quæ ordinent eam respectu sensuum, necessaria est aliqua virtus quæ ordinet eam respectu intellectus. Et sicuti voluntas respectu eorū quæ sunt delectabilia secundum sensum, potest esse & virtuosa & vitiosa: sic voluntas quæ est respectu cognitionū videtur posse esse & virtuosa & vitiosa, poterit forsitan videri alicui quod hoc sit quod Seneca in epistolis nomine Philosophiæ dicens: sapientia bonū perfectum est mētis humanæ: Philosophia sapiētiæ amor est & affectio illud quasi consistit inter philosophiā & sapiētiā interelle. que enim fieri potest vt idē sit quod affectatur & quod affectatur, quomodo multū interest inter avaritiā & pecuniā, cum illa concupiat, hæc concupiscatur, sic inter philosophiā & sapiētiā. Ideo Alij philosophiā studium virtutis esse dixerunt, alij studium dirigendæ mētis. A quibusdam dicta est appetitio rectæ rationis.

De diuersis actibus siue officiis Prudentiæ. Et de duodecim stultitiis quibus imprudentes in bello spiritali succumbunt.

CAP. VIII.

Sequitur de diuersis actibus seu officiis prudentiæ. Notandum est quod ad prudentiam pertinet actus aliarum virtutum dirigere. Proverb. 15. Vir prudens dirigit gressus suos: Ipsius ostendere quid, quando, & quomodo sit agendū. Ipsius est providere, vt opera nostra sint Deo grata, nobis vtilia, proximis iniuriosa. Ad eam videtur pertinere discretio illa de qua dicit Bernardus super Cant. Est discretio nō tam virtus quam quædam moderatrix virtutum, & auriga, ordinatrixque affectuum & morum doctrix, Tolle hanc, & virtus vitium erit. Et intellegas tibi eam virtutem vocari, in quantum dirigit proprios actus separatos ab actibus aliarū. Aurigam verò virtutum, in quantum alias virtutes dirigit in actibus suis. Eius est moderari feruorem præcipitantem. Bern. super Cant. Virtus discretionis absque feruoris feruore iacet, & feruor vehemens absque discretionis temperamento præcipitat. Ideoque laudabilis est cui neutrum de quatenus feruor discretionem erigat, & discretio feruorem temperat. Prudentiæ est providere vt operibus nostris Deus glorificetur, & nobis præmium acquiratur, & exemplum bonū proximo

præbeatur. Ad prudētem pertinet nolle fallere, & falli nō posse. *Matth. 10.* Estote prudentes sicut serpentes, & simplices, sicut columbæ. Prudentes, vt falli non possitis: simplices, vt fallere non velitis. *Senec. in lib. quatuor principalium virtutum:* Prudens fallere non vult, falli non poterit. Itē prudentiæ est, res secundum veritatem existimare, nō secundum multorum opinionē. *Senec. in eod. lib.* Quisquis prudentiam sequi desideras, tunc per rationem recte viues, si omnia prius existimes & perpēses, & dignitatem rebus nō ex opinione multorum, sed ex carū natura cōstituas. Itē quæcumq; ex rebus transitoriis possides, non mireris: nec magnum existimes quod caducum est. Ipsius est non quā multus, sed quibus placeas, cogitare: nec quis dicat, sed quid dicatur attendere. *Senec. in lib. de quatuor virtutibus, c. de prudentia:* Non te moueat dicentis autoritas: nec quis, sed quid dicat incedito: nec quā multis, sed qualibus placeas cogitato. Item prudentiæ est quæ nobis commissa sunt, ad Dei gloriam & utilitatem ecclesiæ dispensare. *Matthæ. 24.* Quis, putas, est fidelis seruus & prudēs &c. *Et Luc. 12.* Quis, putas, est fidelis dispensator & prudens? *Senec.* Nō apud te quæ habes tanquā aliena serua: sed pro te, tanquam tua, & dispenses & utaris. Item prudentiæ est cauere ne aliquid leuiter inchoetur, vel inchoatum ante perfectionem de facili relinquatur. *Sen. eod. lib.* Scito in quibusdam te debere perseuerare, quia cœpisti: quædam verò nec incipere, in quibus perseuerare sit noxiū. Idem in epistolis: Melius est vt proposita custodias, quā vt honesta postponas. Ipsius est inmutabilitatē cauere. *Senec. in lib. de quatuor virtutibus, cap. de prudentia:* Si prudentiam amplecteris, vbiq; idem eris, & prout rerum aut temporis varietas exigit, ita te accommodes temporibus: nec te in aliquibus mutes, sed potius apertus, sicut manus quæ eadem est, & quum in palmam extenditur, & quum in pugnum constringitur. *Eccles. 27.* Homo sanctus in sapientia manet sicut folium stultus sicut luna mutatur. Item prudentiæ est turpia in occulto sicut in publico cauere. *Senec. in eodem.* Id opta quod optari coram bonis potest. Item ipsius est humilem statum diligere. *Senec. in eodem:* Ne altiori te rei imponas, in qua stanti tibi tremendum, ascendenti cadendum sit. Ipsius etiam est in prosperis potius quā in aduersis consultē agere. *Senec. in eodem:* Tūc cōsilia salutaria aduoca, quū tibi alludit vitæ prosperitas: tunc te velut in lubrico retinebis ac fistes. Potius indiget lumine qui incedit per loca lubrica, quā qui incedit per arida. Itē prudentiæ est nō solum interiora, sed etiam exteriora ordi-

nare. Prou. 17. In facie prudentis relucet sapientia: oculi stulti
 rui in finibus terræ. Eccles. 19. Ex visu cognoscitur vir, & ab
 cursu faciei cognoscitur sensatus. Amictus corporis & risus
 rium & ingressus hominis enuntiât de illo. Item prudentia
 actus rationis ordinare. Primus actus rationis est cogitare, prou-
 liter prudentia ordinat, non solû cogitationes noxias, sed etiam
 otiosas cauet. Hier. 4. Usquequo morabûr in te cogitationes
 noxiæ? Sene. Cogitationes vagas & inutiles & velut somno
 les non recipies: quibus si animum tuum non oblectaueris, quæ
 omnia disposueris, tristis remanebis. Ratio etiâ dicitur habere
 quatuor partes prout ad sensibilem comparatur: scilicet inuestiga-
 uam, siue inuestigatiuam, iudicatiuam, memoratiuam, & in-
 pretatiuam. Rationem inuestigantem prudentia ordinat, et
 eam cohibet ab inquisitione inutilium vel nimis difficultium.
 uerb. 23. Ne erigas oculos tuos ad opes quas habere non potes.
 Ibidem: Prudentiæ tuæ pone modum: Senec. Illud quære, quod
 potes inuenire: id discere, quod potes scire. Eccles. 3. Altiora
 quæseris. Et paulò post: In superuacuis rebus noli scrutari.
 tripliciter: & in pluribus operibus eius ne fueris curiosus. Ro-
 12. Non plus sapere quàm oportet sapere. Esa. 19. Confundentur
 qui operabantur limum, plectentes & texentes fila subtilia. Prudentia
 rationem inquirentem dirigit, dum causam facti
 requirere facit. Sen. in trac. de quatuor virtut. cap. de Prudentia.
 Cuiuscunq; facti causam requirere: quam initia inuenieris, et
 tus cogitabis. Item rationem dirigit inquirentem, dum eam
 aliis aliâ conijcere facit, vt ex presentibus futura. Senec. Con-
 silium peritorum ex apertis obscura existimat, & ex partibus
 magna ex proximis remora, ex partibus tota. Idem: Si præter
 esse cupis, in futurum prospectum intende. Dirigit etiam ratio-
 inquirentem quantum ad ordinem sciendi, & studium, & studium.
 Bernar. super Cantic. Scire ea prius ampliusque curato quæ
 feris viciniore salutis. Idem: Scias modum sciendi, vt scias quæ
 dine, vt id prius quod maturius ad salutem: quo studio, vt id
 dentius quo vehemētius ad amorem: quo fine, vt tantum ad
 ficationem tui vel proximi. Idem: Sunt qui scire volunt eo fine
 tum vt sciatur: & turpis curiositas est. Alij vt sciatur ipsi, &
 vanitas est. Alij vt scientiam suam vendant, aut pro pecunia, vel
 honoribus, & turpis quæstus est. Alij vt adificent, & prudentia
 est. ¶ Rationem iudicantem prudentia multipliciter dirigit.
 modo dum eam cohibet à quibusdam iudiciis quæ ei non luerit
 creta: vt est iudicium de incertis, quod prohibetur Mat. 23.

Luc. 6. N
 temerari
 ta quo a
 enim qu
 ctione
 rium iud
 cohiber
 iudicat p
 merariu
 iudicant
 dentia ra
 mia tard
 dere vici
 10. Qui c
 examina
 dens nõ
 in confer
 cia sint.
 vera, vel
 dultatis
 quibus si
 que non
 tu de p
 lent, & d
 rationem
 temere d
 nitam,
 mes: qui
 & sapius
 sum est.
 etiam fac
 tristem a
 horatur,
 dencia d
 Salubria
 noxia, vt
 reminife
 na corra
 mor his i
 Ratione
 gaurit, p

Luc. 6. Nolite, inquit, iudicare. *Glof.* Duo sunt in quibus iudiciū temerarium cauendum est. Sunt enim quædam mediæ & incertæ quo animo fiant, quæ bene & male possunt fieri. Nescimus enim qualis futurus sit qui nūc apparet malus, de cuius correctione desperare, eūmq; quasi abiectum reprehendere, temerarium iudiciū est. 1. Cor. 4. Nolite ante tempus iudicare. Item cohibet rationē à iudicio vsurpauo, quod est quando aliquis iudicat personā quæ sibi subiecta non est. *glo. super Matt. 7.* Temerarium iudiciū est, quando quibus non est commissum iudiciū iudicant. Ro. 14. Tu quis es qui iudicas alienū seruum. Item prudentia rationem iudicantem dirigit, dum eam à leuitate, vel nimia tarditate credendi custodit. Et omnibus enim, & nulli credere vitium est, vt ait Senec. Qui leuiter credit, vitiose agit. Eccl. 10. Qui citò credit, leuis est corde. Senec. Prudentis proprium est examinare consilia, citò facili credulitate ad falsa prolabi. Prudens nō nisi iudicio credit, & non nisi examinatam sententiam in consensum credulitatis admittit. Senec. Opiniones tuæ iudicia sint. Sicut in disputationibus nō admittimus nisi manifestè vera, vel quæ vis probationis extorserit: sic in consensum credulitatis non debemus admittere nisi vel manifesta, vel ea de quibus sit nobis plena fides: quod præcipuè seruandum est his quæ non expedit nobis credere: vt sunt mala quæ nobis dicuntur de proximo, quæ amorē nostrum ad proximum lædere solent, & dare occasionem despiciendi proximum. Item prudentia rationem iudicantem dirigit, dum eam cohibet, ne vel dubia temerè diffinita vel verisimilia affirmet. Senec. De dubijs nō diffinitam, sed suspensam tene sententiam. Nihil inexpertum affirmes: quia non omne quod est verisimile, statim verum est, sicut & sapientius, quod primum incredibile videretur, non continuo falsum est. Crebrò faciem mendacij veritas tenet: crebrò mendacium facie veritatis occultatur. Nam sicut aliquando frontem tristem amicus, & blandam adulator ostendit: sic verisimile coloratur, & vt fallat conatur. ¶ Rationem etiā memorantem prudentia dirigit, dum salubria facit reminisci, & noxia obliuisci. Salubria ad reminiscendum sunt vt beneficia Dei vel proximi: noxia, vt iniuria proximi. Item inter bona presentia mala facit reminisci contra elationē superbiæ, & inter mala presentia bona contra deiectionem nimiam. Eccl. 11. In die bonorū ne immemor sis malorum, & in die malorū ne immemor sis bonorum. Rationē etiā prout eius est sermonem interpretari quod exco-gitauit, prudentia dirigit, dum sermonem moderatur. Prou. 10.

Qui moderatur labia sua prudentissimus est. Eccl. 21. Labia imprudentum stulta narrabunt: verba autem prudentium statim ponderabuntur. Sene. Sermo tuus nõ sit inanis: sed aut suadens aut moneat, aut consoletur, aut præcipiat. Lauda parcè, vituperato parcius. Similiter enim reprehensibilis est nimia laudatio, vt immoderata vituperatio. Illa siquidem adulatione, ista malignitate suspecta est. Testimonium veritati, non amicitie reddas. Cum consideratione promitte: plenius quàm promissa præsta. Prudentis est taciturnitatem amare. Prouer. 11. Vir prudens tacebit. Eccles. 19. Est tacens, & ipse est prudens. ¶ Prudentia etiam rationem dirigit circa ipsam prudentiam, vt non prudentiam suam innitatur, nec facile se credat prudentiam habere. Prouer. Ne innitaris prudentie tue. Rom. 12. Nolite esse prudentes in vobismetipso. Item Isa. 5. Vt qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Item ad prudentiam pertinet prouidere ne totum tempus derur actioni. Seneca: Nõ semper in actu sis: sed interdum animo tuo dato requiem, & quies ipsa plena sit sapientie studiis & cogitationibus bene. Bernard. in lib. de consideratione: Non te totum nec semper actioni: sed considerationi aliquid tui & cordis & corporis quaeritra. Consideratio ipsius actionis partes benigna præparatione suas facit, præagendo quodammodo & præordinando quæ agenda sunt necessario. Sanè ne forte quæ præuisa & præmeditata poterat esse proficuo, præcipitata magis pericula sunt. Itè prudentia insidias præcauet. Augu. Prudentia est in præcautione insidiis. Ipsa etiam in bello spirituali triumphat. Exem. habemus de hoc in Christo. Cuius prudentia percussit superbum Iob 26. Ipse tribus verbis scripturæ sacræ in deserto diabolum prostravit. Matt. 4. Prouer. 24. Vir sapiens, fortis est: & virtus, robustus & validus: quia cum dispositione inicitur bellum, & erit salus vbi multa consilia. Eccles. 9. Ciuitas parua & subditur: Inuentus est in ea vir pauper & sapiens, & liberabit urbem per sapientiam suam. Et subiungit Salomon: Dicite ego sapientiam meliorem fortitudine. Et in eodem: Melior est sapientia, quàm arma bellica. Et Sapien. 5. Melior est sapientia, quàm vires: & vir prudens magis quàm fortis. Eiusdem libro: Sapientiam non vincit malitia. Et vicesimoquarto. Eccles. Baruch 3. Quoniam non habuerunt sapientiam, perierunt propter suam insipientiam. Tullius in Rhetoricis: Parua fortis arma: nisi sit consilium domi.

De stultitiis quibus prudentes in bello spirituali succumbunt.

De stultitiis verò quasi innumeris quibus imprudentes in bello spirituali succumbunt, causa breuitatis pauca enumeremus. ¶ Prima est eorum qui ante pugnam se armare nolunt: sed tunc primo arma accipiunt, cum dolorem vulnerum sentiunt. Tunc primo patientiæ vel humilitatis clypeum sumunt, quum gladio maligno linguæ venenatæ sunt vulnerati. Eccle. 2. Præpara animã tuam ad tentationem. Præparatio ista est excogitatio de modo resistendi tentationi, quod faciendum est ante tentationem. Sæper enim deberent incedere armati qui sunt inter hostes suos. Modum conuenientissimum resistendi tentationi quæ est per linguas venenatas. Christus ostendit, in summa tacurnitate blasphemias persecutorum audiens. Esa. 53. Quasi agnus coram tondente se obmutescet, & nõ aperiet os suum. In Psal. Ego tanquam surdus non audiebam &c. ¶ Secunda est eorum qui sumunt arma nimis onerosa, præcipuè quum non habeant eorum consuetudinem, qui quandoque eorũ ponderositate deiciuntur, vt qui nimis ieiunãt vel orãt. Dauid arma Saul deposuit, quia ponderosa erãt, & non habebat eorum consuetudinem, & leuibus armis vicit. 1. Reg. 17. ¶ Tertia est eorũ qui in bello cõflictu arma sua proiciunt, quando ea fortiter tenere deberent, scilicet patientiã & humilitatẽ. Vnde dictũ est à Boëtio: Talia tibi cõtuleram arma, quæ nisi prior abieciisses, inuicta te firmitate tuerentur. ¶ Quarta est eorum qui ex ea parte qua debiliores sunt & qua magis à diabolo impugnãtur, minus se mutant, quum contrario esset faciendum. Qui videt se ad auaritiã pronũ esse, multum deberet conari ad largitionem eleemosynarũ: vt faciunt qui lignorũ tortuosa dirigunt, iuxta verbum Philosophi: multum enim inuestunt ea in contrarium, vt ad rectitudinem reducant. ¶ Quinta est eorum qui nolunt resistere hostibus in loco vbi facilius possent. Ad portas castri hostibus resistendũ est, aut in aliquo loco alto & arcto, vbi paucitas multis resistat. Et non tunc primo resistendum est, quando totũ castrum vel totã terram occupauerunt. Sic ad portas sententiam hostibus spiritualibus est resistendum. In alto etiam eminentis vite ponere nos debemus: quod altum multis occupatio- nibus faciendum est angustũ, vt hosti via nõ pateat, & ibi hosti resistendũ est. Sic Eliahim præcepit obtineri ascensus montium, per quos via poterat esse in Hierusalẽ, vt legitur Iudith. ¶ Sexta est eorum qui nolunt hostem interficere dum paruus est, non attendentes illud Psal. Beatus qui tenebit, & allidet.

parulos suos ad petram. Tales nolūt hosti resistere donec fuerint ab eo interfecti. Poëta: principis obsta, serō medicina paratur. Hiero. Lubricus est antiquus serpens: & nisi capite teneatur statim totus illabitur. Gen. 3. dictum est serpenti de muliere: conteret caput tuum. ¶ Septima est illorum qui contra suos pugnant, & hostes suos amicos reputāt. Cū pelores inimici non habemus sint proprius sensus & propria voluntas: cōtradições quæ propriū sensum impugnant, & persecutiones quæ impugnant propriam voluntatē, sunt adiutoria nobis à Deo contra la contra pessimos hostes nostros. Vnde contra suos pugnant qui talibus repugnant. Econtrario fauores hominum & appaus, hostes nostri sunt, qui nos decipiunt, licet hoc multi non intelligant. Prou. 7. Vade contra virum stultum, & nesciet. Quia est eorum qui de prope volunt pugnare cum hoste, quæ propinquitate vires assumit, & ex elongatione vires amittit. est fornicatio, & cætera vitia ad voluptatem pertinētia. dicitur Cor. 6. Fugite fornicationem. ¶ Nona est eorum qui fugiendo hostem vitare volunt, qui fugientes magis insequuntur faciunt illi, qui aduersa huius mundi nimis timēt. Sene. Quoadmodum perniciosior est hostis fugientibus: sic omne foris incommodum magis instat cedenti & aduerso. Multum miratus fuit Iosue videns populum domini fugientem. Iosue admine Deus, inquit, quid dicam videns Israël hostibus suis ga verrentem? ¶ Decima est illorum qui quum pugnant cōtrariis, pugnant similibus, vt odio cōtra odium, garrulitas contra garrulitatē, stultitia cōtra stultitiā. Potius amot cōtra odium pugandū est, sicut aqua pugnat contra ignem. uer. 25. Si esurierit inimicus tuus, ciba illū. Taciturnitate cōtra garrulitatē. Sapiēs: Garrulo nō respondere, cōuitium est. Eo Ne litiges cum homine linguato: neque struas in igne ipsa gna. Sapientia contra stultitiam. Prou. 26. Ne respondeas iuxta stultitiā suā, ne ei similis efficiaris. ¶ Vndecima est illorum qui laborāt in impugnatione hostium suorum, quos gloriati sine ictu possent vincere patiēdo. Prouer. 17. Melior est vir ticus viro forti &c. Et eiusdem 20. Ne dicas, Reddā malum malo: expecta dominū, & liberabit te. Liberabit, inquit, à labore & periculo vindicādi te. Præterea ad plenū vindicabit reatum patibulo infernali tradendo. ¶ Duodecima est illorum qui iuuant hostē suum, ad sui interfectionem. Greg. Non est magis diabolus hostis qui non potest vincere nisi volentem. Sicut diabolus non potest vincere nisi volentem: ita nec occidere nisi in-

rem. Diabolus cordi gladium applicat, quando malam cogitationem immittit. Impingis & infigis gladium cordi tuo, quando consentis, & sic diabolum iuuas. Item diabolum iuuat, qui sciens volens vadit ad foueam in qua diabolus vult eum precipitare. Prou. 23. Fouea profunda meretrix. Deberet proponere qui tentatur de peccato carnis, quod non ibit ad locum vbi illud committat, nisi diabolus illuc eum porter. Item diabolum iuuat qui gladium ei concludit quo ab eo interficiatur: vt qui dat aliquid mulieri vt peccato suo consentiat.

De commendatione Prudentie.

CAP. XIII.

De officio Prudentie, insistendum est commendationi ipsius. Et notandum quod multa quae dicta sunt de officio prudentiae, valere possunt ad eius commendationem. Praeter illa vero, Primò facit ad eius commendationem multiplex admonitio, quam scriptura sacra facit ad eam. Matt. 10. Estote prudentes &c. 1. Pe. 3. Estote prudentes &c. Prou. 4. In omni possessione tua acquire prudentiam. Prou. 4. Attendite vt sciatis prudentiam. Eiusdem 16. Acquire prudentiam, quia pretiosior est argento. Secundo, quod filius Dei ore proprio eam docere voluit. Prou. 1. Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia. Nec solo ore eam docuit, sed opere, persecutores prudenter declinando. Io. 8. Iesus autem abscondit se, & exiit de templo. Tertio, quia ipsa est nobilis species cognitionis. Prou. 9. Scientia sanctorum prudentia. Vnde ad commendationem eius faciunt quae pertinent ad commendationem sapientiae, de qua habetur multum in libris Salomonis, quasi ferè per totum, & specialiter Prou. 3. Vbi dicitur, Beatus homo qui inuenit sapientiam, & qui affluit prudentia. Melior est acquisitio eius negotiatione auri & argenti. Et in eod. Lignum vitae est his qui apprehenderint eam. Et eiusdem 8. Melior est sapientia cunctis opibus pretiosis, & omne desiderabile ei non potest comparari. Et eiusdem 16. Posside sapientiam quae melior est auro. Et 19. Vbi non est scientia animae non est bonum. Et Sap. 8. Omne aurum comparatione sapientiae arena est exigua, & quasi lutum estimabitur argentum in conspectu illius. Eiusdem 10. Vani sunt homines in quibus non subest scientia Dei. Eiusdem 9. Si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo fuerit sapientia tua, in nihilum computabitur. Esa. 30. Diuitiae salutaris, sapientia & scientia. Osee 6. Scientiam Dei volui plusquam holocaustum. Sapientia Deum letificat. Prou. 10. Filius sapiens letificat patrem suum. Et eiusdem 14. Accepit regi minister intelligens. Eccl. 20. Homo prudens placebit magnatibus. Hominem etiam

à periculo liberat. Prou. 11. Iusti liberabuntur scientia. Simile ha-
 betur Eccl. 9. Liberavit urbem per sapientiam suam. Ipsa etiam homo-
 nem in bono conseruat. Prou. 2. Prudentia seruat te. Item do-
 mum ecclesie roborat. Prou. 24. Domus prudentia roborabitur.
 Sapientia astutia diaboli non superat. Esaia 9. Non nocebunt
 non occidet in vniuerso monte sancto meo: quia repleta est ter-
 ra scientia domini. Loquitur de serpentes, per quos intelli-
 gere potes serpentes infernales. Serpens ex virga Moysi factus, ser-
 pentes Magorum deuorat. Exo. cap. 7. Sapientia enim sanctorum
 astutiam diaboli superat. Astutia diaboli multae sunt, quas po-
 nit Gre. in Moralibus, Inuetur, inquit, inimicus generis huma-
 ni vniuscuiusque mores cui vitio sint propinqui, & illa apper-
 ante faciem ad quam cognoscit facilius inclinari mentem, vbi
 dis ac laetis moribus saepe luxuriam, nonnunquam vanam glo-
 riam: asperis vero moribus iram, superbiam vel crudelitatem pro-
 ponit. Ibi ergo decipulam ponit, vbi esse semitam mentis conspicit.
 Psal. In via hac qua ambulauit, absconderunt superbi laqueum
 mihi. Idem in eodem: Saepe antiquus hostis postquam menti no-
 strae tentationum certamen inflixerit, ab ipso suo certamine
 tempus recedit: non ut suae malitiae finem prebeat, sed ut cor-
 qua per quietem secuta reddiderit, repente rediens facilius in-
 opinatus irrumpat. Idem: Antiquus aduersarius cum quae accide-
 mala non inuenit, ipsa ad malum bona inuestigare quaerit. Cum
 de operibus vincitur, ad accusandum verba perscrutatur. Cum
 nec in verbis accusationem reperit, intentionem cordis fuscate
 tendit. Idem: Quia diabolus fructus arboris in hyeme & in zeta-
 virides conspicit: quasi vermum ponere ad radicem quaerit. Secun-
 Greg. Antiquus hostis bona nostra insequitur tribus modis. Pri-
 mo quando in bono opere intentionem polluit, ut omne quod in actio-
 ne sequitur impurum sit. Aliquando vero intentionem vitare non
 praualens in ipsa actione homini quasi se insignem proponit
 securior factus de victo vitio quasi insidiis perimatur. Aliquan-
 do vero nec intentionem vitiat, nec in itinere supplantat: sed
 opus bonum in fine actionis illaqueat. Idem in Moralibus: Sep-
 timo de ipsa victoria bellum agitur, ut cum immunda cogitatio vincitur
 victoris animus elatione pulsetur. Quarto facit ad comendationem
 prudentiae, quod ipsa videtur esse praefectio nobilioris po-
 tentiae, quam temperantia vel fortitudo. Vis enim rationalis quae
 ipsa perficit, videtur esse nobilior concupiscibili & irascibili
 quae temperantia & fortitudine perficiuntur: quod autem nobilior
 est, melius est & magis eligendum. Quinto prioritas quae habet
 respectu

respectu ceterarum virtutum. Virtus enim cognitiua videtur
 precedere affectiuam. Aug. Vt maius est voluntatē domini fa-
 cere quā nosse: ita prius est nosse quā facere. Idem. Initium
 obedientie est quid precipiatur velle cognoscere, & pars est ob-
 equij didicisse quod facias. ¶ Sexto magisterū quod habet re-
 spectu ceterarū virtutū. Ad eam enim pertinet illa discretio. De
 qua dixit Antonius: Discretio conseruat omnes virtutes, & fit
 genitrix & custos moderatrix virtutum, & perducit fixo gradu
 intrepidū monachū ad dominum: quia nulla virtus potest per-
 fici & stare sine discretione, sine hac posse videtur potius nocere
 homini quā prodesse. Gre. Virtus quo plus se posse conspi-
 cit, eō sine moderamine rationis deterius in præceptis tuit. Sine
 prudentia, quasi de homine tenebras incurrimus. Gre. Qui im-
 portunè radios solis aspicit, tenebre scit & inde nihil videre cō-
 pellitur, vnde amplius videre conatur: vnde nosmetipfos dum
 plus iusto discutimus, & ipso discretionis studio indiscretius
 erramus. Sine hac si virtus teneatur, intermittitur, cū verò per
 hanc intermittitur, melius tenetur. Gre. in Mora. Plerūque vir-
 tus cū indiscrete tenetur, amittitur: cū discretè intermittitur,
 plus tenetur. Ex studio nāque arcus distēditur, vt in suo tempo-
 re cum vtilitate tendatur. Idem: Nō eadem res est semper vir-
 tus, quia per momēta temporū saepe merita mutātur actionū.
 Vnde fit vt cū qd bene agimus, plerūque melius ab eius actio-
 ne cessemus: & laudabilis ad tempus deserat, q̄ in suo tempore
 mens laudabiliter tenebat. Ber. in sermonibus: Nō in facto laus
 est, sed in eo quemadmodū fiat. Ennius: Infani sapiens nomen
 feret, æquus iniqui, Vltra quā satis est virtutē si petat ipsam.
 ¶ Septimo, q̄ ipsa bona domini nobis cōmissa multiplicat: sine
 ipsa inutiliter, imò damnabiliter absconduntur vel dissipantur.
 Ad absconsiōē pertinet parabola de talētis, Mar. 15. Et parabola
 de seruis, quibus tradidit paterfamilias decē talētra. Lucæ 16.
 De dissipatiōe verò habetur Lucæ 16. de villico qui diffama-
 tus est apud dominū suū, quasi dissipasset bona illius. Et Prou.
 27. Thesaurus desiderabilis & oleum in habitaculo iusti, & im-
 pondens homo dissipabit illud. ¶ Octauo, q̄ prudētia se habet ad
 iudiciū rationale iudicantē: sicut assessor discretus & fidelis, quo
 assistente laudabiliter iudicatur. Si verò defuerit, peruerit in
 iudiciū. Prou. 28. Dux indigens prudentia, multos opprimit per
 calumniam. ¶ Nono, q̄ ipsa est lucerna in viā paradisi dirigēs.
 Qui non habet prudētia, licet sit magnæ & altæ sciētia, simi-
 lis est homini in altū respicienti, & vbi pedem suū ponat nō
 respicit.

uidentī, qui de facili potest corruere. Aug. super illud 1. Cor. Scientia inflat. Præponenda est scientia sciētię. Melius enim scire infirmitatem nostrā, quā naturas rerum. Laudabilior animus cui nota est infirmitas sua, quā qui ea nō respecta- derum vias scrutatur & terrarū fundamēta & fastigia. Idē per Gen. 2. De forma & figura cali multi disputāt: quas res iori prudentia nostri omiserunt authores: discētibus ad beatam vitam non profuturas, occupantes quod prius est malū, per- sa & rebus salubribus impendenda temporum spatia. Si autē rit prudentia, verē potest homo sapiens reputari. Si verō de- rit, verē potest homo stultus reputari. Prudentiam verō in- ge, cognitionem operandorum. Prou. 14. Callidi est intelligē- viam suā: quid scilicet agendum sit: & imprudētia stultorū- rans. Ignorat enim quid agendum sit. Et in eodē: Facilitas ho- torum imprudentia: id est, ignorantia agendorū. ¶ Decima animalia irrationalia etiā minimā docent nos eam: vt ser- tes, & formica, & similia. Sene. Pudeat ab exiguis animalibus nos trahere mores. Pto. 30. Quatuor sunt minima terrę, & sapientiora sunt sapientibus: Formica populus infirmus præparant in messe cibum sibi: Lepusculus plebs inualibilis collocat in petra cubile suum: Regē locusta, non habet, & editur vniuersa per turmas suas: Stellio manibus nititur, & ratur in domibus regum. In formica commendatur nobis prudentia. In lepusculo qui est animal timidum velociter gies, & in petra collocans cubile suū, dissidentia de propriis, & confidētia in Deo, quę reperitur in hominibus timidis. In locusta verō, quę saltat, & post saltū decidit, ardēs de- riū a terrorū cū cōsideratione proprię infirmitatis. In stellio qui est lacertulus quasi depictus & stellatus, qui alas nō habet sed manibus nititur, diligentia in operatione quę defectus implet natura. Vt enim dicit gl. ingeniosi per negligentiam in re remanēt: sed simplices quos ingenij pœna nō adiuuat, ad opus tarda regni æterni mœnia virtus operationis leuāt. Et q. nati- ptururū, vel ad virtutū gratiam quibus cęlū mereātur, accē- ¶ Prudentia defectus supplet: sicut prouidētia supplet infirmitē formicę. Prudēs. n. tēpus necessitatis præoccupat, prouidēt sibi tēpore opportuno. Itē prudēs in Deo cōfidēs, fortitudinē in Dei fortitudinē mutat. Esa. 40. Qui sperāt in dño, mutabit fortitudinē. Itē q. p se nō potest, multitudine efficit: sicut mudo locustarū cōcors egreditur ad depascendū viridia. Sup-

etiam prudēs diligētia, q̄ minus habet à natura. Serpēs docet nos etiā prudentiam astutia sua. Matt. 10. Estote prudētēs sicut serpentes. ¶ Et sunt sex astutia serpētis, quibus prudentia sanctorum debet assimilari. ¶ Prima est, quod caput suū summē capit, pro eo cætera mēbra exponendo. Nec immeritō: cum capite illa se viuat quantūcunq; cætera mēbra lādātur. Sic sancti pro Christo qui est caput eorum, se & sua exponere non timēt. Prou. 11. Qui negligit damnum propter amicū, iustus est. Phil. 1. Quæ mihi fuerunt lucra, hæc arbitratus sum propter Christū detrimenta. Nec miram si sancti omnia pro Christo exponunt: quia eo saluo, omnia sunt eis salua, etiā capilli. Mat. 10. Capilli capitis vestri numerati sunt. 2. Mach. 7. E cælo ista possideo: sed propter Dei leges nunc ista despicio, quia ea me ab ipso receptu rui spero. ¶ Secunda est, quod serpens se in arcto foramine ponit, vbi pellem veterē deponit. Sic prudentes in arcta via pœnitentiæ se ponunt, vbi pellem veteris hominis deponunt, Eph. 3. Deponite vos secundū pristinam conuersationem veterem hominem qui corrūpitur, secundū desideria carnis. Et nota quod duo exiguntur ad hoc quod serpens in foramine pellē deponat, scilicet foraminis angustia. Si enim esset latum, sine difficultate transiret & veterem pellem retineret. Et stabilitas foraminis: nisi enim esset stabile, potius foramen secum ferret, quàm pellem ibi relinqueret. Sic pellem veteris consuetudinis non deponunt in claustro, qui in eadem libertate volūt esse in claustro in qua fuerint in seculo. Item qui manentes in seculo nullā habent propositi firmitatem, in pœnitentiis quas agunt de facili seculum dispensantes. ¶ Tertia est, quod serpens vnā aurem terra obstruit, & aliam cauda, ne vocem incantatoris audiat: secundū illud Psal. Sicut aspidis surdæ & obrutatis aures suas. Sic sancti vnā aurē vnā obstruūt memoria mortis, & aliā consideratione propria fragilitatis, & ne suggestioni diaboli aequiescant, attendentes ex quot & qualibus causis perire possunt. Eccl. 7. Memorare notissima tua, & in aternū nō peccabis. Qui castrū corporis sui luteum intelligit, nō præsumat facere guerram cū omnipotente. ¶ Quarta est, quod serpens calcaneo mulieris insidiat. Gen. 3. Sic sancti, nisi qui consequitur opera carnis insidiantur, ex eo ostendentes desideria carnis fatua esse. Job. 3. Quasi vna ex stultis mulieribus locuta es. Aug. Deliciæ carnis hic non faciunt, & in futuro damnant. Vbicunq; caro quærit defectiōnem, inuenit defectiōnem. Greg. Qui præsentī suauitate capitur, quasi per amœnā præteritū ducitur. ¶ Quin-

ta est, quòd propter inimicitias quas habet cū homine, habet in deserto, vel laet sub spinis, vel herbis. Sic viri sancti agnoscunt inimicitias quas habet mundus cum eis, fugiūt eum. Ioan. 3. Nolite mirari si odit vos mundus.

De speciebus Prudentiæ, & triplici eius diuisione: de memoria & oblivione: de prouidentia, de diuisione prudentiæ secundum Senec. de diuisione eius in prouidentiam, circumspectionem, cautionem, docilitatem. De xij. quæ iuuant ad hoc quòd aliquis bene doceat: & de tribus quæ doctus debeat attendere in sua doctrina, & de septem quæ valent ad hoc vt quis bene addiscat.

CAP. V.

Sequitur de speciebus Prudentiæ. Notandū ergo quòd prudentia prout comprehendit omnem salubrem cognitionem siue virtutem cognitiuam. Primo modo videtur posse distinguī in virtutem cognitiuam diuinorum & humanorum. Virtus verò cognitiua diuinorum triplex videtur esse. Prima acceptio scilicet authoritaci, scilicet fides. Secunda rationi, scilicet donū intellectus. Tertia est animū diuinā suauitatē gustando experiri scilicet donum sapientiæ. De duabus primis dicit Aug. in illa de Veritate credēdi Quod credimus, debem⁹ authoritari, quia intelligimus, rationi. De tertia dicitur in Psal. Gustate & videte &c. Prima cognitio de Deo, statui incipientium sufficit. Secunda cōpetit statui proficientium. Tertia statui perfectorū. Bene ad fratres de monte Dei: Sunt animales, qui nec ratione peraguntur, nec affectu trahuntur: & tamē authoritate promouentur doctrina commoniti, vel exēplo prouocati approbant bonū inueniūt, & quasi cæci, sed ad manum tracti sequuntur. Sunt rationales qui per rationis iudiciū & naturalis scientiæ discretiōnem habēt cognitionem boni & appetitum: sed nondū habent affectum. Sunt perfecti qui spiritu aguntur, qui à Spiritu sancto plenius illuminantur: & quia sapit eis bonum cuius trahuntur affectu, sapientes vocātur. Virtus verò cognitiua humanorum vel est cognitiua rerū quæ propter hominē à Deo factæ sunt, quæ specialiter attendit bonum & malū in eis, quæ videntur esse donum scientiæ: vel attenditur circa ea quæ ab homine propter Deum agenda sunt. Quæ duplex est: scilicet prudentia in proprio nomine strictè: & hæc attenditur circa agenda cōmunitatis. Et donum consilij, quod attenditur circa ardua quæ propter solitudinem suā non sunt in præcepto, circa quæ maxime præcepto tardo cauenda est. Videtur etiam prudentia posse distinguī, sicut Seneca scientiā moralem diuidit. Cuius pars vna rebus pro-

ria imponit, rectè existimans vnâquanque. Secunda affectus ordinat, imperus animi refrenans. Tertia, quid, quâdo, vbi & què admodum agi deceat determinat. Secundam Tullium verò in Rhetoricis, distinguitur prudentia in memoriam, intelligentiâ, prudentiam. Memoria est, per quâ animus repetit illa quæ fuerunt. Intelligentia est, per quam ea prospicit quæ sunt. Prouidentia est per quam futuri aliquid videtur antequâ factum sit.

De memoria & Obluione.

Ad memoriâ monemur, Eccl. 1. Memêto quæ ante te fuerunt: Memoriæ mortui viuunt. Memoriæ illa pars vitæ nostræ quæ præterit, manet: sine hac quasi perdita est. Sene. Qui nil de præterito cogitat, vitâ perdidit. Memoria thesaurus est cognoscibilius. Ipsa est velut quoddam seruatoriû, in quo veritas utilis, quâ ratio inuestrigando cepit, fideliter seruetur. Animus obliuiosus est velut locus vbi quicquid repositum fuerit moritur. Obluio enim est quasi quædam mors. Greg. 1. parte Moraliû: Sicut mors quæ interficit, cogit vt non sit in vita: ita obliuio hoc quod intercipit agit, vt non sit in memoria. Animus obliuiosus est quasi stomachus cibum receptum reuictis. Greg. in homil. Cibus mentis sermo Dei est, & quasi acceptus cibus languente stomacho reiciunt, quâdo auditus sermo in vtre memoriæ non tenetur. Quisquis alimenta non retinet, huius profectò vita desperatur. ¶ Et notandum quod multa sunt quorû memoria specialiter est laudabilis, de quibus causa beneficiarum decem ponamus. Primo laudabilis est memoria beneficiorum, & maximè memoria creatoris & redemptoris nostri. Eccl. vii. Memento creatoris tui. Et Luc. 22. Hoc facite in meam comemorationem. Exod. 13. Memêtote diei huius in qua egressi estis de Ægypto. Eccl. 29. Gratiam fideiussoris ne obliuiscaris. Posuit enim animam suam pro te. Bern. ad fratres de monte Dei. Scit, quicumque habet sensum Christi, quantum Christianæ pietati expediât, quantum seruû Dei, seruum redemptionis Christi mereat, & vile ei sit vna saltem aliqua diei hora passionis ipsius de redemptionis attentius recolligere beneficia, ad fruendum suauiter in consciencia, & recolendum fideliter in memoria. Memoriâ eorum beneficiorum acceptorum videtur habere animalia irrationalia. ¶ Secundo, memoria mandatorum Dei. In Psal. Et memores sunt mandatorum ipsius ad faciendum ea. Deut. 6. Erunt verba hæc que ego præcipio tibi hodie in corde tuo, & narrabis ea filiis tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atque consurgens, Numeri 15. Dices ad filios Israel, vt faciat sibi fimbrias per quatuor angulos palliorum, ponetes in eis

vitas hyacinthinas, quas cum viderint, recordetur omnium
 datorum Dei. Iosue 1. Non recedat volumen legis huius ab
 tuo: sed mediteris in eo diebus ac noctibus. Eccl. 3. Altior
 ne quaeris, & fortiora te ne scrutatus fueris: sed quae praeci-
 pta tibi Deus, haec cogita semper. ¶ Terrio memoria iustitiae quae
 Deus exercuit in transgressores mandatorum suorum. In Ps.
 Memorabor iustitiae tuae solius. Eccles. 38. Memor esto iustitiae
 mei, sic enim erit & tua. ¶ Quarto memoria belli spiritualis
 quo tot & tanti ceciderunt, quae valet ad hoc ut cautiore sim.
 Iob 40. Memento belli, & non addas amplius quicquam loco.
 Hier. Ne in praeterita castitate confidas: nec David sanctorum
 Sapsone fortior, nec Salomone potes esse sapientior. Memento
 semper quod paradisi colonum mulier de possessione sua ce-
 dit. ¶ Quinto memoria diuinae misericordiae, vtilis in tribu-
 tione positus, ne desperent. Eccl. 51. Memoratus sum misera-
 diem tuam Domine. 1. Mach. 4. Memerote quomodo salui facti
 patres nostri in mari rubro. ¶ Sexto memoria laudabilis
 sanctorum, quam imitari debemus. Greg. Facta praecedentium
 tuum consideremus, & non erunt graua quae toleramus. Io. 13.
 Memerote sermonis mei quae ego dixi vobis: non est seruus me-
 Domino si me persecuti sunt, & vos persequentur. ¶ Septimo
 memoria aduersitatis in prosperitate. Eccl. 18. Memento pau-
 tatis in die abundantiae. ¶ Octauo memoria status honorati-
 a quo quis degenerauit: ut est nobilitas parentum vel carum
 vel spiritualium: vel propria nobilitas spiritualis a qua qui-
 cidit. Sap. Nobilitatis ad hoc tantum memineris, ut cum elati-
 re generis, morum sanctitate contendas, & cum nobilitate
 poris, animi nobilitate proficias. Esa. 51. Attendite ad petram
 qua excisi estis &c. Attendite ad Abraham patrem vestrum. Apoc.
 Memor esto vnde excideris, & age poenitentiam. ¶ Nono mem-
 ria in eo qui ad prosperitatem deuenit, eorum qui in aduersitate
 eius socij fuerunt. Gen. 40. Memento mei, cum bene tibi fuerit.
 ¶ Decimo memoria priorum peccatorum ad dolendum pro
 Esa. 38. Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine
 mea. ¶ Item norandum quod quatuor sunt quorum obliuio
 detur esse laudabilis. Primo obliuio iniuriarum. Leuit. 19. Non
 moreris iniuria civium tuorum. Animus obliuiosus beneficiis
 tenax iniuriarum est velut colatorum facies retinens, & quod
 est exire permittens. Secundo obliuio beneficij, alteri dati. In
 enim est lex beneficij inter duos, ut ait Sapiens, quod alter statim
 debet obliuisci dati, alter memor accepti esse. Tertio obliuio
 delectatio

delectationū quas aliquis habuit in præteritis peccatis. Qui recogitat peccata præterita delectādo in ipsis: mēte reuertitur in Ægyptum, vt filij Israel. Num. 11. Recordamur pisciū quos comedere solebam⁹ in Ægypto gratis: in mētē nobis veniūt cucumeres. Hoc est etiam respicere retro, vt vxor Loth, Gen. 19. quæ versa est in statuam salis. Luc. 17. Memores estote vxoris Loth. Hoc etiam est habere idola apud se, vt Rachel Gen. 31. Quarto obliuio rerū tēporaliū quæ ad cōtēplatiuos perfectos pertinet. Phil. 3. Quæ quidē retro sūt obliuiscēs: ad ea verò quæ sunt priora extendēs meipsū. Macrobi. loquēs de tēperātia perfectōrū: Tēperātia, inquit, est terrenas cupiditates nō reprimere, sed poti⁹ obliuisci. Itē notandū q̄ quinque sunt quæ videntur facere ad bonitatē memorię. Primum est sicca cōplexio. Siccitas enim est dispositio cōueniens ad tenacitatē impressionū, sicut humiditas est dispositio cōueniēs ad receptionē earū: Secundū est exercitiū circa vnū vel pauca, nō circa multa. Vnde pueri quāuis sint humidi, firmiter in memoria retinēt: quia animæ eorū nō occupātur circa multa, sicut animæ maiorū, Eccl. 38. Qui minoratur actu, percipit sapiētā. Tertiū est, placētia rei cognita. Hęc causam mouit Plato esse in tenera ætate, quare ea quæ addiscuntur firmiter in memoriā retinētur. Tenacior, inquit, & forte maior in illa ætate cognitionis delectatio cognita mētib⁹ alti⁹ infigit. Quartū est nouitas. Horati⁹: Quo semel est imbuta recens, seruabit odorē Testa diu. Ideo vtilia citō addiscēda essēt. Memoria enim impleta superuacuis, vtilia difficili⁹ retinet. Sē. in epistolis: Liberaliū artiū cōsecratio verbosos sibi placētes facit, & ideo nō discētes necessaria, quia superuacua didicerūt. Quintū est, infixio memorię lōga ruminatiōe facta. Sē. Certis ingeniis immorari & in nutriu oportet, si velis aliqd trahere qd̄ in animo fideliter sedeat. Itē cū multa percurrens, vnū excipe quod illo die decoctas. Et notādū, quod nō habēs bonā memoriā, scriptura debet supplere eius defectū. Eccl. 38. Sapiētiam scribe in tēpore vacuitatis. Scripsit Dñs decalogū bis populo Iudēorū in tabulis lapideis. Exo. 31. & 34. Sūt qui nihil ponūt in memoria, sed omnia in scripto. Sūt alij qui cōfidēt in memoria sua, nihil cōmēnt scripturæ: & utrūq; vitiū est. Pythagoras: Caue ne armariū doctius quā pectus habeas. Sen. Distrahit librorum multitudo. Itaq; cū legere nō possis quantum habueris, satis est habere quantum legas. Bern. ad fratres de monte Dei: Non tantummodo agendū est vt cū aliqua delectatione vel sine grandi nausea cōtraigatur: sed etiā vt de peracta dicta ad profectum mētis semper

semper aliquid in cōsciētia resideat, aliquid quotidie in thesaurū cordis cōgeratur. Bern. De quoridiana lectione aliquid in tētrē memorię dimittēdū est, quod fideli^o digeratur, & sursum captū crebri^o ruminetur, quod proposito cōueniat, quod in cōsciētia proficiat, quod detineat animū vt aliena cogitare non libeat. Hiero. Fatuū est propter confidentiā memorię nihil scripro cōmēdare: quia in memoriā primo senectus incurrit, vt ait Seneca.

De Providentiā.

Sequitur de Prouidētia, ad quam monemur exēplo formicę Prou. 6. Vade, inquit, ad formicā, ō piger, & cōsidera vias eius & discite sapientiā: quę cū nō habeat ducē, nec p̄ceptorem, nec principē, parat æstate cibū sibi. Et Gen. 41. exemplo Ioseph qui septē annis fertilitatis cōgregari fecit quę erant necessarię septem annis sterilitatis futurę. Prou. 19. Qui cōgregat in mensura, filius sapiens est. Deut. 32. Vtinā saperent, & intelligerent, nouissima prouiderent. Prouidētia valde vtilis est. Tob. 9. dicit Tobias Azarię: Si me ipsum tradā tibi seruū, nō ero condignus prouidētię tuę. Senec. Qui nihil de futuro p̄æmeditatur, omnia incautus incidet. Prouidētia, vel mala futura vitat, vt p̄perat, vel animo p̄parat vt ca leui^o ferat. Gre. Eo periculū vitari nō potest, quo nō potuit p̄ævideri. Senec. Propone animo tua & mala futura & bona, vt illa sustinere possis, ista moderari. Senec. in homil. Min^o iacula feriūt quę p̄æuidētur, & nos tolerabimus. Min^o mala suscipimus, si cōtra hęc per p̄æsciētię clypeū munitur. Itē in Mor. Tāto quisq; minus aduersitate vincitur, quāto cōtra illā p̄æsciēdo paratus inuenitur. Itē in Pastoralib^o. Hæc callidus tāto liberius pectus percutit, quāto nudū a prouidētia lorica deprehēdit. Itē dū cōtra ictū quisq; paratior redditur, habet qui se inopinatū credidit, eo ipso quod p̄æuisus est eneruatur.

De diuisione Prudentię secundum Senecam.

Seneca in libro de quatuor virtutib^o principalibus, tangit diuisionem Prudentię similit̄ diuisioni Tullij iā positę, dicens: Si p̄p̄dēs fueris, animus tuus tribus tēporibus dispensetur, p̄æsentia ordina, futura prouide, p̄æterita recordare. Sūt aliqui q̄ futura ordināt quę nō sunt in sua potestate, p̄æsentia verō cōfusa inordinata relinquūt. Act. 1. Nō est vestrū nosse tēpora, vel mētra quę pater posuit in sua potestate. Bern. Quid de futuro p̄fer tā temerarię p̄sumis, tāquā pater tēpora & momēta in tua potestate, & nō in sua posuerit potestate? Tales vitam quam habēt velle perdere, & quā nō habēt proponunt vtiliter dispensare. Illi p̄p̄tē vitę quā Deus iā dat, in cōtumeliā Dei volunt expēdere: vt

verò quam Deus nondum eis dedit, volunt Deo dare, & de illa gratiam Dei acquirere. ¶ Et notandum q̄ ordo secundū Aug. 19. de ciuita. Dei, est parium dispariumq; rerum sua cuiq; loca tribuēs dispositio. Et facit multū ordinatio ad quietē mentis. Aug. in lib. Confes. Minus ordinata quæta sunt, ordinata quiescunt. Idem: Iussit Deus, & sic est, vt pœna sibi sit inordinatus animus. Debet verò homo ordinare se & suos & sua. Quārum ad se, ordinabiliter ille viuit (iuxta verbum Bern.) qui in conuersatione sua sollicitè conseruat vias suas, & in cōspectu domini, & in cōspectu proximi cauens sibi à peccato, & proximo à scandalo. ¶ Quadruplex verò ordinatio debet esse in homine. Prima est cōsiderationis. Bern. in lib. de cōsideratione: Consideratio tua te inchoët, ne frustra extendaris in alia te neglecto. Secunda est affectionis præcipuè illius quæ aliis supereminet: scilicet dilectionis. Cāti. 2. Ordinauit in me charitatem. Tertia est negotiorum secundū diuersitates tēporū. Bern. ad fratres de mōte Dei: Mane præteritæ noctis fac à remetipso exactionē, & vēruræ dictu tibi indicito canonē: vespere præteritæ diei rationē exige, & superuenientis noctis fac indicationē. Sic districto non vacabis lasciuire aliquādo: singulis horis secundū cōmunis instituti rationem sua distribue exercitia: cui spiritualia, spiritualia: cui corporalia, corporalia: in quibus sic exoluat omne debitū spiritus Deo, corpus spiritui, vt si quid fuerit intermissum, si quid neglectū, si quid imperfectū suo loco, suo modo, suo tempore non habeat impunitū vel irrecōpensatum. Idem in eodem: Primum cura quotidianū sacrificiū orationum vel lectionis, studiū conscientie quotidianæ discussioni, emendationi, cōpositioni pars sua Dei neganda nō est. Quarta est ordinatio pertinens ad purgationem spiritualem. Virtutes enim animæ præparatæ debent esse ad certamina sibi competentia. Temperantia, cum ad mensam acceditur. Prudētia, cum quid agendū sit, tractandū est, & sic de cæteris virtutibus. Grego. in Moral. Quodlibet certamen exuperat, qui mentē certamini ante certamē parat. Anima virtutes habēs dæmonibus terribilis est, vt castrorū acies ordinata. Can. 1. Pro. 24. Cum dispositione initur bellū. Suos debet homo ordinare ostendendo quid vnicuiq; sit agendū, & quid vnicuiq; sit habendū. Propter primā ordinationem regina Saba admirata est ministrōs Salom. 3. Reg. 10. Videns regina Saba omnem sapientiam Salomonis &c. & ordinē ministrantiū &c. non habebat vltra spiritum. De secunda ordinatione habes Esa. 38. Dispone domui tuæ, quia morieris tu, & nō viues. Debet etiā homo sua ordinare,

ut vtiliter expendantur, vel vtiliter retineantur. Eccle. 7. Pecora tibi sunt, attende illis: & si sunt tibi vtilia, perseverent apud te.

De alia divisione Prudentia.

Prudentia à quibusdam diuiditur in quatuor species, scilicet prouidentia, circumspectionem, cautionem, docilitatem. Quarum specierum numerus sic videtur posse manifestari. Cognitio saluberrima quae ad prudentiam pertinet, considerari potest absolute prout est in cognoscere, vel prout distribuitur alteri. Est enim thesaurus nobilissimus qui distributus suscipit incrementum. Et sicut dicit Augustinus lib. de doct. Christiana. Omnis res quae dādo deficit, nōdū habetur & nō datur, si nōdū habetur, quomodo habēda est: Secundū ergo quod prudentia dirigit circa distributionem scientiae seu cognitionis salubris est haec species eius docilitas. Secundū verò quod absolute consideratur ut est in cognoscere, tres habet species. Cū enim lumen rationis perficiens ad videndum quae agēda sunt: ratio autem perfecte nō videt nisi videat remota ut propinqua, & nisi videat res interius, & nō solum superficialiter: & nisi res videat vnde & nō solum ex parte vna prudentia speciem vnā habet qua videtur remota, scilicet prouidentia, quae sic dicta est, eò quod procul videat. Et potest extendi nomen prouidentiae ad memoriā & prouidentia, quas ponit Tullius. Ratio enim procul videt, siue prouideat futura, siue praeterita. Simili modo nomen memoriā quae doque extenditur ad futura, ut Eccle. 7. In omnibus operibus tuis memorare nouissima tua. Aliam speciem habet prudentia qua ea quae videntur superficialiter bona, agnoscuntur esse mala, scilicet cautionem. Aliam etiam habet qua vndique videtur scilicet circumspectionem. Prouidentia proprio sumpto nomen est praesens notio futurum pertractans euentum. Huius officium est, ex praeteritis & praesentibus futura perpendere, Boetius in Consolationum: Nō quod ante oculos situm est, sufficit intuentium rerum exitus prudentiam metitur. Imprudens viam respicit quae iturus est: prudens verò finem viae attendit. Si dicatur imprudens, Veni mecum, ducam te honorifice & per viam pulcherrimam paratus est ire, nō requirens amplius: prudens verò requirens quae ducendus sit. Et si dictum ei fuerit, ad suspēditum: non vult illic nec eques, nec pedes, nec per viam amenam, nec asperam. Si verò dictum ei fuerit, quod ad locum vbi regnabit: paratus est illuc ire pedibus etiam per vias asperas. Qui sine prouidentia est, est sicuti hominem debilem habens visum, qui ea quae sunt iuxta oculum videt, remota verò aliquantulum nō videt. ¶ Circumspectio est contrariorū virtutum cautela. Officiū huius virtutis est, per diligentem considerationem

inter cōtraria vitia mediū tenere. Ad hanc virtutem pertinet sic libertatē seruare, vt fugiēdo auaritiā, prodigalitātē nō incurramus, & sic recedere à temeritate, q̄ in timiditatē nō cadamus. Ad illud quod est circumspectionis monet nos. Salo. Prou. 4. dicens: Omni custodia serua cor tuū. Dicitur, custodia, prēmisit omni: ne hinc hostibus fores claudas, & aliunde aditū pandas. Circumspectio cōmendatur nobis. Ezech. 1. vbi dicitur, q̄ totū corpus plenum erat oculis. Et Apo. 4. vbi legitur q̄ animalia plena erant oculis antē & retrō. Quid. In vitium ducit fuga culpæ si caret arte: Dū stulti vitant vitia, in cōtraria currunt. Ad circumspectionem etiā videtur pertinere, cum aliquis est vndiq; cinctus malis, minus malū eligere. Gre. in Moral. Qui muroū ambitu vndiq; ne fugiat clauditur: ibi se in fugā præcipitat, vbi murus breuior inuenitur. ¶ Cautio est discernere à virtutibus vitia virtutū speciē præferentia. Isid. Quadā vitia virtutū speciē præferunt: vnde semper perniciosius suos sectatores decipiunt, quia se sub velamine virtutis tegunt. Nam sub prætextu iustitię crudelitas agitur, & remissa segnities māsuetudo creditur. Cicero: Nullæ sunt occultiores insidiæ, quàm hæ quæ latent in similitudine officij. Gre. in Moral. Plerūq; vitia colore virtutū tincta, tanto nequiora sunt, quanto & esse vitia minimè cognoscuntur. Hostis nostri malitia cautè se arte palliat: vt plerūq; ante decipit mentis oculos culpas virtutes fingat, vt inde quis quasi expectet præmia, vnde æterna dignus est inuenire tormēta. Cautio apprensus bonū interitus inspicit, & malitiā ibi perpendit. Senec. Qui decipiunt, nihil habent solidi, tenue est mendacium, perit si diligēter inspexeris. Qui sine cautione sunt, frequenter incurrūt illam maledictionem. Esa. 5. Væ qui dicitis bonum malum, & malum bonū. ¶ Docilitas est prudentia erudiēdi imitatos, quæ cōmendatur nobis exemplo Salo. 1. Reg. 3. Cui cum dominus dixisset, Postula quod vis vt dē tibi: ipse docilitatem videretur prætulisse omnibus, dicens: Dabis seruo tuo cor docile.

De x i i. quæ iuuant ad hoc, quòd aliquis debet docere. Et de tribus quæ doctōr debet attendere in sua doctrina.

Notandū quòd x i i. sunt quæ videntur **facere** ad hoc vt aliquis debito modo doceat, maximè doctrinā salubrē. Primū est, ipse laudabiliter viuat. Aug. in lib. de doctrina Christiana: Nō obediēter auditur, qui seipsum nō audit. Gre. in Mora. Cū imitatio docetur quod prius agitur, quàm dicitur: Nam doctrinā subtrahit quis fiduciā, quando cōscientia præpedit linguā. Vitiā debet iuuare doctrinā, nō impedire. Et primò debet, qui docet,

informare se in doctrina, postea alios. Pro. 5. Bibe aquam de cisterna tua, & flueta putei tui. Et post subditur: Deriuetur fons tui foras. De hoc require in tractatu de Superbia, c. De appetitu magisterij. Secundum est, ut authoritate magisterij Deo, non sibi attribuat. Aug. in lib. de doctrina Christiana. Quonia Christus seminat, ego qui sum vix cophinus seminantis, in me ipse ponere dignatur quod velit spargere. Nolite ergo credere ad utilitatem cophini: sed ad charitatem seminis & potestatem seminantis. Idem in eodem: Christus est qui docet, cathedra in celo habet, schola eius in terra est. Schola ipsius corpus eius est: caput docet membra sua: lingua loquitur pedibus suis. Idem super Can. Io. Magisteria forinsecus, adiutoria sunt & admonitiones: cathedra habet in celo, qui corda docet. Tertium est, ut doctrina orationem pramittat. Aug. in lib. de doctri. Christ. Si regina Esther pro populi gentis temporalis salute locutura apud regem, orauit, ut in oratione congruum sermonem dominus daret: quanto magis orare debet ut le munus accipiat qui pro aeterna hominum salute in verbo & doctrina laborat. Idem in eodem: Agat eloquens quantum potest cum bene & iusta & sancta dicit, ut intelligenter & liberer, ut obediret dicitur: & hoc se posse si potuerit, & quantum potuerit placere orationum magis quam oratorum facultate non dubitet, ut orando se & pro illis quos allocuturus est, sit orator antequam doctus.

¶ Quartum est, ut sententiam plus amet quam verba. Aug. Bonum ingeniorum insignis est indoles, in verbis verum amare non verba. Idem in eodem: Vtrum ignoscere producta syllaba tercia aut quarta repta dicatur, non multum curat qui pro peccatis Deum petunt: ignoscat: sed tamen eo magis inde offenduntur homines, quia infirmiores sunt, & eo infirmiores, quo doctiores videri volunt.

Idem in eodem: Quid prodest clavis aurea, si aperire quod clauditur lignum non potest? & quid obest ligna, si potest, quando claudimus nisi patere quod clausum est? Idem: Cauendum est de diuinis grauiusque sententiis dum numerus additur, potius deum hatur, Ad numerum, prout hic sumitur, intelligas pertinere partem portionem syllabarum, metrum & colores rhetoricos. Item Aug. in eodem: In authoribus nostris hoc mihi plus placet, quod liberrime eos inueni numeros: satis est enim ei propter quod scribitur ut verba congruentia, non oris eligatur industria, sed potius sequantur ardore. Senec. Oratio quae veritati dat operam composita esse debet & simplex. Idem: Oratio quae sanandis moribus adhibetur, descendere in nos debet. Idem non delectent verba vestra, sed profint: si tamen contingere eloquentia non solent potest, si

potest, si autē parata est, aut pro vero cōstat, assit, & res pulcher-
 rimas prosequatur, si talis, vt potius res, quā se ostendat. Alię
 artes ad ingenium pertinent, hic animi negotium agitur. Non
 querit æger medicum eloquentem, non quærit quare grate-
 tur sibi quod inciderit in medicum disertum, sed si ita compe-
 rit vt ille idem qui sanare potest, comprē de his quæ faciendā
 sunt disserat, hoc tale est, quale si peritus gubernator etiam for-
 mosus est. Quid aures meas scabis? quid oblectas? curare debēs
 morbum veterem grauem publicum: tantū negotij habes, quan-
 tum in pestilentia medicus: circa verba occupatus es, vide si
 sufficis rebus. August. in lib. Confes. Didiceram perinde esse sa-
 pientia & stultitiam, sicut sunt cibi vtilēs & inutiles: verbis au-
 tē ornatis & inordinatis sicut vasis vrbanis & rusticanis vtrosq;
 cibos posse ministrari. ¶ Quintū est, vt in scripturis sensus au-
 thoris requiratur. Aug. in lib. de doctrina Christiana, loquēs de
 illo qui aliud in scripturis sentit, quā ille qui scripsit: ea tamē
 sententia deceptus quæ ædificat charitatem, dicit q̄ illa fallitur
 ac si quisquam deserens viam, eō tamen per agrum pergat, quō
 via illa perducit: corrigēdus est tamē, & quā sit vtilē viā non
 deserere, demonstrandum est, ne in cōsuetudine deuiandi etiam
 intransuersum aut peruersum ire cogatur. Deinde innuit causam
 quare cauendū sit hoc in scripturis, dicēs: Titubabit fides, si di-
 uinarum scripturarū vacillat authoritas. ¶ Sextū est, vt in scri-
 ptura sacra nō vbiq; mysteriū requiratur. Aug. 16. lib. de Ciuit.
 Dei: Non sanē omnia quæ gesta narrantur, significare aliquid
 paranda sunt, sed propter illa, quæ aliquid significāt, & ea quæ
 nihil significant attextuntur. Solo vomere terra profcinditur:
 sed vt hoc fieri possit, etiam cætera aratri mēbra sunt neces-
 saria. Et soli nerui in citharis & cæteris vasis musicis aptantur ad
 cantum: sed vt aprari possint, insunt & cætera quæ non percu-
 untur à canētib; sed ea quæ percussa resonant, his cōnectun-
 tur. Ita in prophetica historia dicūtur & aliqua quæ nihil signi-
 ficant, sed quibus adhæreant ea quæ significant, & quodāmodo
 religūtur. ¶ Septimū est, vt diuidēdo mediocritas seruetur. Senec.
 in epistolis: Philosophiam in partes nō in frustra diuidā. Diuidi
 enim eam, non cōcidi, vtilē est: nā cōprehendere quemadmodū
 maxima, ita minima, difficile est. Itē partes eius quod diuisum
 est, innumerabiles esse & paruulas non oportet. Idem: Vitij ha-
 beret nimia quod nulla diuisio: simile confuso est quicquid vsq;
 in puluere sectū est. ¶ Octauum est, inter tarditatē & præcipita-
 tionem medium in profertēdo seruare. Senec. in epist. Philoso-

phi pronuntiatio sicut vita debet esse composita: nihil ordinatum est, quod precipitatur & properat. Idem: Aquè stillare nolo, quam currere. Non extendat aures, nec obruat. Idem: Impia verborum & exilitas minus intentum auditorè habet, quam interruptæ tarditatis: facilius tamen insidet quod expectatur, quam quod præteruolat. Deniq; tradere homines discipulis præcepta dicitur. Nō traditur quod fugit. Quomodo omnino reperire potest, qui regi non potest? Idem: Remedia non proficiunt nisi immoretur. Idem: Dicendi celeritas nō satis decora est philosophiæ quæ ponere debet verba, non prolicere. Idem: Quæ admodum sapienti viro incessus modestior conuenit: ita oratio pressa, non audax. ¶ Nonū est, vt dicendo veritatem nō desinat. Aug. in libro de doctrina Christiana: Minus intelligentur, minus placeant, minus moueant quæ dicuntur, vera tamen dicuntur & iusta. ¶ Decimum est, vt doctrina facile sit aperta. Aug. lib. de doct. Chri. Quid prodest locutionis integritas, quam sequitur intellectus audientis, cum loquendi omnino nulla causa, si quid loquimur non intelligant, propter quos vt intelligant loquimur. Prou. 19. Doctrina prudentum facilis. Eccl. 1. Ne abscondas sapientiam in decore eius. 1. Cor. 14. Si inuocem det tuba, quis præparabit se ad prælium. Idem in eodem: Volo in ecclesia quinque verba sensu meo loqui, vt & instruam, quam decem millia verborum lingua. Ambro. Modestus est vt nos intelligant populi, quam vt cōmendent grammatici. Aug. 4. lib. de doct. Chri. Quæ vix intelliguntur vel raro sunt, quid vrgent, vel nūquam, omnino in populi audientiam non sunt. ¶ Undecimū est, vt doctrina sit breuis. Ecc. 21. Verbum entum statim ponderabuntur. Aug. in li. de doc. Chri. Sic in gratum est, qui cognita obnubilat: sic onerosus est, qui cognita inculcat. Ouid. Quicquid præcipies, breuis esto: vt cito percipiant animi dociles, doceantq; fideles. Omne superfluum pleno de pectore manat. ¶ Duodecimum est, vt doctrina sit utilis. Seneca in epistolis: Etiam si multū esset ætatis, parum est, si non sandum erat, vt sufficeret necessariis: nunc quæ demencia est, vt peruacua discere in temporis egestate? Doctrina moralis debet esse contra pestem aliquam, & finaliter ad edificandā dilectionem Dei & proximi in hominibus. Seneca in epistolis: Alioquin quotidie aduersus paupertatem, aliquid aduersus mortem, aliquid compara: nec minus aduersus cæteras pestes. Aug. in lib. de doctrina Chri. Legis & omniū diuinarū scripturarū plenitudo finis, est dilectio rei qua fruendum est, & rei quæ nobilitatem se co-

ta te frui potest. Et paulò post: Quisquis igitur scripturas diuinas vel quamlibet earum partem intellexisse sibi videtur, ita vt eo intellectu nõ adificet, geminam charitatem Dei & proximi, nondum intellexit. ¶ Item notandum, q̄ doctor in doctrina sua tria debet attendere: scilicet vt instruat, placeat, & ad agendum moneat. Aug. in quarto lib. de doct. Christ. Dixit quidam eloquens, & verum dixit, ita debere dicere eloquentē, vt doceat, vt delectet, vt flectat. Deinde addidit: Docere necessitatis est, delectare suauitatis, flectere victoriæ. Docendi necessitas in rebus est constituta quas dicimus: reliqua duo modo quo dicimus. Qui ergo dicit, quum docere vult quamdiu non intelligitur, nondum se existimet dixisse q̄ vult ei quē vult docere. Si verò intelligitur, quocūq; modo dixerit, dixit. Quòd si delectare vult eum cui dicit aut flectere, interest quomodo dicat: sicut autē vt teneatur ad audiendum delectandus est auditor, ita flectendus vt moueatur ad agendū: & sicut delectatur si suauiter loqueris, ita flectitur si amet q̄ polliceris, timeat, quòd miraris, oderit quòd arguis. Itē Aug. in eod. Quis audeat dicere aduersum mendaciū in defensoribus inermem debere cōsistere veritatem: vt scilicet qui res falsas persuadere conantur, nouerint auditorem vel beneuolum, vel attentum, vel docilem facere: isti autem non noverint, & illi falsa aperte dixerint: similiter isti vera sic narrent vt audire tædeat, intelligere nõ pateat, credere postremò nõ libeat. Illi fallacibus argumentis veritatem oppugnēt, asserāt fallaciam: isti nec vera defendere, nec falsa valeāt refutare. ¶ Item notandū, quòd doctor sacre scripturę nõ debet esse timidus vel remissus. Aug. in lib. de disciplina Chri. Qui timuerit ne semen cadat in terram malā, nõ perueniet ad bonā. Iactamus semina, spargimus semina: sunt qui contemunt, sunt qui reprehēdunt, sunt qui irridēt. Ista si nos timuerimus, nihil habem⁹ seminare, & in messe habemus esutire. 2. ad Timoth. 4. Prædica verbum: in ista oportune. Matth. 9. Circuibat Iesus omnes ciuitates & castella, docēs in synagogis eorū. Marc. 7. Circuibat Iesus castella, in circuitu docens. Luc. 11. Et erat quotidie docēs in tēplo. ¶ Itē notandum, quòd secundū quosdam docilitas est virtus dirigēs hominem tam in addiscendo, quā in docendo.

De his que valent ad hoc vt quis bene addiscat.

Et secundū hoc sciendum est, quòd septem sunt quæ videtur valere ad hoc vt aliquis bene addiscat maximè scripturā sacrā. Primum est, vt homo bene viuat. Aug. Errat quisquis veritatem se cognoscere posse putat, si adhuc nequiter viuat. Eccle. 1.

Concupiscens sapientiã, serua iustitiam, & dominus præbebit
 eam tibi. Etiusdẽ 27. Volatilia ad sibi similia cõueniunt, & veritas
 ad eos qui operantur illam reuertetur. Apocal. 3. Collyrio inungitur
 oculos tuos vt videas. Gl. Collyrio oculi vt videamus inungitur
 tur, quã ad cognoscendã veri luminis claritatẽ, intellectus no-
 stri acie medicamine bonę operationis adiuuamus: qui male
 uunt, quasi spurcicia manũ suarũ lumen diuinę sapientię a se
 prohibet. ¶ Secundũ est oratio. Quã sapientiã donũ Dei sit, non
 debet aliquis tẽtare rapere eam violẽtia studij Deo irrequiescenti
 Iac. 1. Si quis indiget sapiẽtia, postulet eam à Deo. Aug. Oratio-
 ne melius soluuntur dubia, quã inquisitione alia. ¶ Tertiuũ est
 humilitas, & hoc quãtũ ad quatuor. Primo, quãtũ ad hoc vt no-
 lã doctrinã contemnãt. Sen. Primũ documentũ est, vt nullã
 doctrinã cõtemnas. Secũdo vt à nullo addiscere erubescas. Sen.
 de quatuor virtutibus: Esto sapiẽtię cupidus ac docilis: non
 nosti, sine arrogantia impartire postulãti, quẽ nõ nosti, sine
 cultatione ignorãtiã tibi postula impartiri. Etiã à malis docere
 homo addiscere. Aug. in lib. de doct. Chri. Audiũtur vtiliter
 vtiliter nõ agunt: sua enim quẽrere studet, sed sua docere
 vident, & ira cathedra Moysi cogit eos bona dicere etiã nõ
 bona facientes. Theophilus: Lector Originis ita botrum carpat
 spinam attingat. Qui solũ à bonis volũt addiscere, similes sunt
 illis qui solũ in scyphis argẽis vel aureis volunt bibere, & non
 tũ in saccis purpureis vel aliter pretiosis frumentum darũ
 pere, quorũ sitis vel fames miseranda nõ est. Tertiũ quãtũ
 hoc vt homo nõ erubescat cõfiteri se nescire, quod nescit. Aug.
 Non erubescendũ est homini se nescire quod nescit, ne dũ
 se mentitur, nunquam scire mereatur. Quartũ, quãtũ ad
 vt humilẽ modũ loquẽdi quẽ habet sacra scriptura, non contem-
 nat. Aug. ad Volusianũ: Modus dicendi qui sacra scriptura
 textitur, omnibus est accessibilis, quamuis paucissimis penetra-
 lis. Idẽ: Inuitat omnes humili sermone, quos nõ solũ manifeste
 pascit, sed etiam secreta exercet veritate. Idẽ tertio lib. cõfessio-
 nitũ animam intendere in scripturis sanctis: sed mihi vifa
 sancta scriptura indigna quam Tulliani dignitati cõparare
 tumor enim meus fugiebat modũ eius, illa autẽ erat quẽ
 sceret cum paruulis. Sed ego dedignabar esse paruulus, & tu
 gidus fastu grãdis mihi videbar. Item in eodem lib. Mira
 funditas eloquiorum tuorum, quorũ ecce ante nos superbi-
 blãdiẽs paruulis: sed mira profunditas Deus meus, mira profun-
 ditas, horror est intendenti in eã ¶ Quartum est librorũ emen-
 datio

dationi intendat. Aug. 2. lib. de doct. Christi. Codicibus emendandis primitus debet inuigilare solertia eorum qui scripturas diuinas nosse desiderant. ¶ Quintum est, vt homo sit diligens scripturas sacras indagando. Ad quod primo necessarius est timor Dei. Prou. 1. Timor domini principium sapientie. Ipse inquitentem a malo seruat. Prou. 14. Sapiens timet & declinat a malo. Et ibidem: Timor domini fons vitæ, vt declinet a ruina mortis. Itē nihil negligit. Ecc. 7. Qui timet Deū, nihil negligit. Secundo mansucto, vt homo credat authoritati diuinæ scripturæ. Aug. 2. lib. de doc. Christiana: Ante omnia opus est Dei timore ad cognoscendam eius voluntatem deinde mitescere opus est pietate, neque cōtradicere diuinæ scripturæ, siue intellectæ si aliqua vitia nostra percutit, siue nō intellectu quasi nos melius sapere meliusque percipere possumus: sed cogitare potius & credere id esse melius & verius, quod ibi scriptum est, etiā si lateat, quā illud, quod nos per nos ipsos sapere possumus. Bernard. ad fratres de monte Dei: In omnibus scripturis legenti, in initium debet esse timor domini. August. 2. lib. de doctrina Christiana: In omnibus canonicis scripturis, timentes Deum & pietate mansueti querunt voluntatem Dei. Quo ordine verò procedendum sit indagando scripturas sacras, August. eodem libro determinat, dicens: Erit diuinarum scripturarum solertissimus indagator, qui primò totas legerit, notāsque habuerit: etsi non tam ad intellectum, iam tamen lectione duntaxat eas quæ vocantur canonicæ, non cæteras securius leget fide veritatis instructus. Et infra: In scripturis querentium voluntatem Dei, prima observatio est, nosse canonicas scripturas: etsi notandum ad intellectum, legendo tamen mandare memoriæ, vel omnino incognitas non habere. Deinde ea quæ in eis aperte posita sunt vel præcepta viuendi, vel regulæ credendi, solertius diligentiulque inuestiganda sunt, quæ tanto in eis quisque plura inuenit, quanto est intelligentia capaxior. In his enim quæ aperte in scripturis posita sunt, inueniuntur omnia illa quæ continent fidem, morēsque viuendi, spem scilicet & charitatem. Tunc verò facta quadam familiaritate cum ipsa lingua diuinarum scripturarum, in ea quæ obscura sunt aperienda & elucidanda pergendum est, vt ad obscuriores locutiones illustrandas, de manifestioribus sumantur exempla, & quædam ceterarum sententiæ testimonium dubitationem in ceteris aufert. In qua re memoria valet plurimum. ¶ Inquisitio verò dupliciter fit. Quandoque ab alio querendo, ad quod pertinet il-

Iud Augustini, secundo libro de doctrina Christiana, dicens: Nulla res magis memoria mandanda est, quam illa verborum locutionumque genera, quae ignoramus, ut quum peritiora current, quæri possint. Quandoque aliquis per se inquirat scriptura, & tunc cauenda est ei temeritas, ne scilicet ignota per se notis habeat, hisque temere assentiat. ¶ Hæc enim præsumptio est, quam effugere qui uolet, adhibebit ad res considerandas tempus & meditationem. Augustinus in libr. de Utilitate credendi: Duæ sunt personæ laudabiles in religione. Vna est qui iam veritatem inuenerunt, quos etiam beatissimos iudicare necesse est. Alia eorum qui studiosissime & rectissime inquirunt. Primi sunt in ipsa possessione: alij in via qua ueritatem percipiunt. ¶ Tria uero enumerantur alia genera hominum profectio improbanda ac detestanda. Vnum est ignorantium, id est eorum qui se arbitrantur scire quæ nesciunt. Terminus siquidem qui sciunt se nescire, sed non ita querere possint inuenire. Tertium uero eorum qui nescire se contentant, nec querere uolunt. Item cauenda est in inquirendis curiositas, quæ est, non magnæ utilitati nimiam operam impendere. Seneca: Quid te torques in illa questione quam uelut contempnisti, quam soluere? Cauenda est etiam ibi instabilitas. Seneca in epistolis: Vide ne lectio authorum multorum, & inanis generis voluminum, habeat aliquid uagum & instabile. Cauenda est etiam rixandi libido, quæ peritos in arte litterarum multum solet vexare. Augustin. 2. lib. de doctrina Christiana: Disputationis disciplina ad omnia genera obscura quæ literis sanctis sunt penetranda, plurimum ualeat, tantum uero cauenda est rixandi libido, & puerilis quædam ostentatio ad rixandum decipiendi. 2. ad Tim. 2. Noli uerbis contendere. Augustin. 4. lib. de doctrina Christiana: Uerbis contendere, est non curare quomodo error ueritate vincatur, sed quomodo uerbum in uerbis dictioni alterius præferatur. Item cauenda est in inquirendo uelocitas in transcurrendo: non enim uidet animus in transcurrendo latentem sententiam. Nihil magnum rerum ipsa uelocitate citò effici uoluit, præposuitque pulcherimo cuique rei difficultatem: nascendi quoque hæc legem fecit, ut in animalia uisceribus parentum diutius continerentur. Aristoteles dicit in lib. de natura animalium: Elephas femina prægnans duobus annis, quæ est animal magnū. Item Sapiens: Omnia cito nascuntur, placent. Sed redeamus ad iudicium. Cito scribendo non fit ut bene scribatur. Bene scribendo fit ut cito scri-

maxime
ut offerre
dem qu
duabus
aut am
translata
propter
illud ani
gnadum
gestam
linguatu
ra signa
das trans
biguitat
uoluntar
amet cer
linguatu
munitus
uim, nec
ignotet, a
dationis
scriptura
uerba pro
male dist
ta intenti
et quom
scriptura
Quod si
guitatis
preceden
eamus c
quam, ean
git script
ligat. Si e
intelliget
putas leg
intelligat: q
mus tenet
que ille m
¶ Sextu et
pura len

maximè quò facilitas illa cōtingit, resistamus & prouideamus, vt offerentes equos frans quibusdam coërceamus. ¶ Et notandum quòd secundum Aug. secundo lib. de doctrina Christiana, duabus causis non intelliguntur quæ scripta sunt: si aut ignotis, aut ambiguis signis obteguntur: sunt autem signa propria vel translata. Propria dicuntur cum his tribus signandis adhibetur propter quas sunt instituta: vt quò dicimus boue, intelligentes illud animal. Translata sunt, quum ipsæ res ad aliquid aliud signandum vsurpantur: vt quò dicimus bouem, intelligentes Euangelistam. Contra ignota signa propria, magnum remedium est linguarum cognitio, & varietas interpretationum. Cōtra ignota signa translata, remedium est cognitio rerum ad quas signandas transferuntur. Aug. 3. lib. de doctrina Christiana, contra ambiguitatē signorum dat remedium: Homo, inquit, timēs Deum, voluntatem eius in scripturis sanctis diligenter inquirat. Et ne amet certamina pietate mansuetus, præmunitus etiam scientia linguarum ne in verbis locutionibusq; ignotis inhæreat, præmunitus etiam cognitione quarūdam rerum necessariorum, ne vim naturam ve earum quæ propter similitudinem adhibetur, ignorer, adiuuante etiam codicum varietate, quam solers emendationis diligentia procurauit, veniat ita instructus ad ambigua scripturarū discutienda atque soluenda. Et paulò post: Quum verba propria faciūt ambiguā scripturā, primo videndum est ne male distinxerimus aut pronuntiauerimus. Cum ergo adhibita intentio incertum esse prouiderit, quomodo distinguendum est quomodo pronuntiandum sit, consulat regulam fidei quādo scripturarū planioribus locis & ecclesiæ authoritate percepit. Quòd si ambæ vel etiam omnes, si plures fuerint partes ambiguitatis, & secundum fidem sonuerint, textus ipse sermonis à præcedentibus & sequētibus partibus restat consulendus, vt videamus cui sententiæ de pluribus quæ se ostendunt ferat suffragium, eamq; sibi contexi patiatur. ¶ Et notandum quòd qui legit scripturas, laborare debet vt eas memoriter teneat & intelligat. Si tamē alterum non possit fieri, præligenda videtur esse intelligentia memoriæ. Aug. 4. lib. de doct. Christ. Sunt qui scripturas legūt & negligunt. Legunt, vt teneant: negligunt, vt intelligat: quibus sine dubio, præferendi sunt qui verba eorū minus tenēt, & sui cordis oculis vidēt sensum earum. Sed vtriusque ille melior, qui & cū vult dicit, & sicut oportet intelligit. Sextū est, vt homo sit assiduus in studendo. Hier. Diuinæ scripturæ semper in manibus & iugiter in mēte voluātur: nec sufficete

ficere putes mandata memoriae tenere, & operibus oblitiscere. Idem: diuinas scripturas sapius lege, imò nunquā sacra lege de manu tua deponatur. ¶ Septimum est, vt de sapientia a Deo accepta non sit ingratus, sed datorem suum glorificet. Eccl. 1. Danti mihi sapientiam dabo gloriam.

De his quæ aduersantur Prudentiæ. & de 12. stultitiis eorum qui peccant. CAP. VI.

Videtur aduersari Prudentiæ, primò stultitia, quæ est appetendarū & vitandarū non qualibet, sed vitiosa ignorantia, vt ait Aug. in lib. de libero arbitrio. Est autem ignorantia vitiosa, si afflit affectatio nesciendi quæ agenda sunt vel vitia vel negligentia sciendi. Bern. in lib. de 12. gradibus humilitatis. Frustra, inquit, sibi de infirmitate vel ignoratiā blandiuntur, vt liberius peccent, libenter ignorant vel infirmantur. Aug. per illud Psalm. Noluit intelligere, potuit intelligere, vt ageret, sed noluit, & ita veniam non habet. Greg. in Moral. scire, ignorantia est: scire noluisse, superbia. Bern. in epistola. Multa nesciuntur, aut sciendi, incuria, aut discendi, desidia, & verecundia inquirendi. Et quidem huiusmodi ignorantia non habet excusationem. Secundo videtur aduersari prudentiæ vitii vitiosa prudentia vel sapientia, quæ videtur posse diuisiui in tres species. ¶ Prima est, prudentia siue sapientia carnalis de qua Ro. 8. Sapientia carnis inimica est Deo. Et in eodem. Prudentia carnis mors est, id est, causa mortis æternæ. Vbi dicitur Prudentia carnis est, eū quis studiosius implet, quæ carnis fructus. Aug. in li. de quantitate animæ: Est noxium genus arciū quæ animi valerudo fanciatur. Idem: Odore & sapore mire diuisa pulmenta, & quo lacu piscis captus sit nosse dicere, quædam miseranda peritia. Sen. in epistolis: In membris alius peritiam aues scindit & per pectus, & circumferens eruditam manū frustra excutit. Infelix qui huic vni rei viuit, vt altilia deceptus fecerit: nisi quæ miserior est, qui hoc voluptatis causa docet, quæ qui causa necessitatis discit. Ad discere ab his quibus dominari notitia subtilis est, qui sciunt cuius rei sapor illum excutit cuius delectet aspectus. Et hæc prima species sapientie vitiosa ad delicias pertinet. Vnde super illud 2. Cor. 1. Non in sapientia carnali dicit glo. Quæ est voluptates diligere, labores vitare. ¶ Secunda species est sapientia terrena, quæ pertinet ad diuinitatem. Bar. 3. Filij Agar qui exquisierunt prudentiam quæ de terra est vel malitiam. Diabolus enim primò honorem diuinū appetit.

post hominē malignē inuidit. Ierem. 4. Sapientes sunt ut faciāt
 mala, glo. malitiosi. De his tribus speciebus sapientiæ tangitur
 Iacob 3. Non est, inquit, sapientia ista desursum, sed terrena,
 animalis, diabolica. Animalem vocat sapientiam carnis. Sa-
 pientiæ terrena aduersatur sapientia filij Dei pauperis facti, in
 principio doctrinæ suæ paupertatem commendantis. Matth. 5.
 Beati pauperes spiritu. Et eandem consulentis. Matth. 119. Si
 vis esse perfectus, vade & vende omnia quæ habes, & da paupe-
 ribus. Sapientiæ carnis videtur opponi sapiētia sanctorum, quæ
 secundum August. est hic temporaliter cruciari, & in æternum
 delectari, Sapientiæ verò diabolicæ sapientia humiliati: de qua
 Ecclesiastic. 11. Sapientia humiliati exaltabit caput illius. Sed
 contra illud quod iam dictum est, forsitan obiiciet aliquis:
 Quomodo aliqua sapientia possit esse vitiosa, quum omnis sa-
 pientia à Domino Deo sit? Eccles. 1. & Baruch 3. Hic adinuenit
 omnē viam disciplinæ. ¶ Etiam scientia mali bona est. Si scien-
 tia mali mala esset, & eum in quo est malū efficeret, Deus qui
 omnia mala scit, magis malus esset quàm cæteri. Ad hoc dicitur
 est, quòd sapientia vitiosa pro magna parte sui sapientia
 non est, sed error: sicut dicit Aug. quòd disciplina mali non est
 disciplina. Et super illud Rom. 8. Prudentia carnis mors est, di-
 cit gl. Prudentia dicitur, quum res stulta sit, quia ita videtur
 secularibus hominibus. 1. Cor. 3. Sapientia huius mundi stulticia
 est apud Deū. Mors manifestè ostendit sapientiam huius mudi
 stulticiam esse. Sapientia terrena stulticia esse ostenditur: cum
 ille qui tantum in congregatione diuitiarū laborauit, nudus in
 terra ponitur Iob 1. Nudus egressus sum de utero matris meæ.
 nudus reuertar illuc. Sapientia carnis stulticia esse ostenditur,
 cum caro deliciis enutrita vermibus esca datur. Sapientia dia-
 bolica stulticia esse ostenditur cū ille qui voluit esse super alios,
 sub terra positus, ab hominibus, porcis & canibus conculcatur.
 Ecclesiastic. 11. Si annis multis vixerit homo, & in omnibus his
 factus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis: id est, mor-
 tis, & dierum multorum, scilicet vitæ futuræ, quæ non habet
 finem, qui cum venerint, vanitatis arguentur præterita.
 ¶ Et notandum quòd secundum Gregor. in 1. parte Moralium,
 huius mundi sapientia est, cor machinationibus tegere, sensum
 verbis velare, quæ falsa sunt vera ostendere, quæ vera sunt falsa
 demonstrare. Scientia etiam aliqua licet sit vera scientia, vitiosa
 potest dici ratione studiositatis quæ eam præcedit. Vnde super
 illud Roma. 8. Prudentia carnis mors est. dicit gl. quæ est quum
 ca

ca studiosus implet quæ carnis sunt. Vel potest dici vitiosus propter vsum vitiosum eius. Eccl. 19. Est prudentiæ nequitia in ipsa execratio: vñs enim nequaquam eius execrabilis est. ¶ Et notandum quòd disciplina mali dupliciter potest intelligi. Vno modo, vt ille genitiuus noceat materiã, de qua est disciplina: & sic disciplina mali bona est, & à Deo est. Vel sic vt nocet finem ad quem est disciplina: & sic est disciplina mali, id est, malum: mala est, in quantum est ad malum, & est ab homine vel diabolo. Et idem intellige de illo verbo Eccl. 11. Non est prudentia nequitia disciplina: disciplina enim nequitia si vitandam nequitiam, bona est: si ad faciendum, in quantum est mala. Item videtur quodammodo prudentiæ aduersari arrogans præsumptio vi elatis. Aug. loquens de illo verbo Apostoli, Dicitis se esse sapientes, stulti facti sunt, ad Ro. 1. Si dicedo, inquit te esse sapientem stultus factus es: dic te esse stultum, & factus eris. Matt. 11. Abscondisti hæc à sapientibus & prudentibus. Cor. 3. Si quis inter vos videtur sapiens esse in hoc seculo, stultus fiat vt sit sapiens. Prou. 26. Vidisti hominem sibi sapiens videri, magis spem illo habebit insipiens. Greg. 3. parte Moralium: Valde difficile est, vt is qui se sapientem æstimat, mētē ad humilitatem reducat, & recte prædicantibus credat. Greg. Moral. Quia prima stultitia angeli elatio cordis fuit: veritas sapientia efficitur hominis, humilitas suæ æstimationis. Item prudentiæ quodammodo aduersari videtur concupiscentia inordinata. Aug. 1. lib. Conf. Spargis pœnales cæcitates supra illicitas cupiditates. Psal. Supercecidit ignis, & non viderunt solē. Item prudentiæ videtur quodammodo aduersari societas insipientium. Prou. 13. Qui cum sapientibus graditur, sapiens erit: amicum autem stultorum similis eis efficitur. Sen. in epistolis: Rem facillimam ratio exigit, secundum naturam suam viuere: sed haec difficilem facit communis insania. Vocatur insania, insipientia eorum, qui se reputant sapientes. Simplicem stultitiam habent, nesciunt quæ scienda essent, & ignorantiam suam agnoscunt: qui ignorantiam suam non agnoscunt: quasi insani sunt. Insania enim credit se esse sapientem, quū sit valde stultus. Miserabilis cæcitas eorum qui cæcitatem suam etiam non agnoscunt: quæ accidit sicut cuidã fatuæ, de qua loquitur Sen. in epistolis. Ad pastam, inquit, vxoris meæ fatuam scis hereditarium oronem in domo mea remansisse. Hęc fatua subito desinit videre. Incredibilem rem narro tibi, sed veram: nescit se esse cæcam. Inde dagogum suum rogat, vt migret, ait domum tenebrosam esse.

Hoc quod in illa ridemus, omnibus nobis accidere liqueat tibi. Nemo se auarum esse intelligit, nemo cupidum, cæci ducere quæzunt. Nos sine duce erramus, & dicimus: non ego ambitiosus sum, sed nemo aliter in vrbe viuere potest: nõ ego sumptuosus sum, sed vrbs magnas expensas exigit. Quid nos decipimus: nõ extrinsecus malum nostrum, intra nos est, in visceribus federe: ideo difficulter ad sanitatẽ peruenimus, quia nos ægrotare nescimus. ¶ Et notandum quod secundum communem modũ loquendi, & secundum modum etiam loquendi quem habet sacra scriptura, insipientia, vel imprudentia, vel stultitia non solum pertinet ad intellectum, sed etiam ad voluntatem & operationem. Vnde stultus est omnis peccator: & maxima stultitia est peccare, & maxima sapientia recte viuere. Chrysostomus: sapientia est, nõ eloquia Dei scire, sed secundũ eloquia Dei viuere, & eloquia Dei timere. Iob 28. Dicit homini diuinitus esse contentum, quod timor Domini ipsa est sapientia: & recedere a malo intelligentia. Ecclesiast. vii. Finem loquendi omnes pariter audiamus: Time Deum, & mandata eius obserua. Loquela est ad sapientiam edocendam: sermo enim proprius nuntius est rationis doctæ. Homini indocto magis conuenit tacere, quàm loqui. Finis ergo loquendi, id est, illud ad quod finaliter est loquenda, est sapientia consummata, quæ cõsistit in timore Dei & obseruatione mandatorum eius. Sine timore Dei nihil sapientia videretur haberi, quũ timor Domini principium sit sapientiæ. Prover. i. Sicut non reputaretur sapiens, qui non timeret furari, vel rapere in terra illius domini qui districtissime faceret iustitiam: sic non est sapiens qui non timeret offendere Dominum illum qui nobilissimam creatura damnauit irrecuperabiliter pro vno peccato superbiæ. Luc. 10. Videbam sathanã quasi fulgur cadentem de celo. Et pro peccato primorum patrum, totum genus humanum damnauit exilio & temporali morte. Et pro peccato luxuriæ, totũ mũdum, exceptis octo personis aquis saluauit submersit. ¶ Et notandum quod licet valde necessarium sit sapienter intelligere, quia occasio est vt homo sapienter velit sapienter operetur: & insipienter intelligere valde sit periculosa, eo quod sit occasio insipienter volendi & insipienter agendi: tamẽ sapere vt est in solo intellectu, non est Deo gratũ, nec homini meritorium, nisi attingat voluntatem vel operationem. Nec insipientia in solo intellectu dãnabilis est, donec attingat voluntatem vel operationem: vt scilicet insipienter velit, insipienter agat. Qui sapiens est solo intellectu, insipiens vero

in voluntate & operatione, insipientius videtur se habere quam si non haberet sapientiam in intellectu. Sicuti duobus procedentibus per viam publicam, si denient in viam quæ mittit eos in manus laronum qui eos iugulent, vnus sciens, alius nesciens, stultior in hoc reputabitur qui sciens deuiauerit, quam qui nesciens. Et insipienter vadit, qui de die corrumpit vel occidit, quam qui de nocte. Iob 5. Per diem incurrunt tenebras, quasi nocte sic palpabunt in meridie.

De xij. stultitiis, quibus peccantes mortaliter adherent.

Et notandum quod qui mortaliter peccat, multum stultus est. Et tangemus xij. stultitias quæ in eo qui peccat possunt agnari. Prima est, quod ipsemet se excæcat. Sap. 2. Excæcavit malitia eorum. Gregor. Oculos quos culpa claudit, peccata claudit. Secunda est, quod seipsum diabolo illaqueat. Iob 18. Intrauit in rete pedem suum. Gregor. Qui pedes in rete mittit, quum voluerit eicit: sic qui in peccatis se deiecit, non quum voluerit surgit. Prouerb. 5. Iniquitates suæ capiunt eum, & funibus peccatorum suorum quisque cõstringitur. Peccat volens, vincitur ab hoste crudeli qui non miserebitur. Grego. Debilis est hostis qui non vincit nisi volens: ipse enim volens se præcipitat. Matth. 4. Si filius Dei es, mitte te deorsum. Gloss. In quo infirmus ostenditur, quod nulli nocere potest nisi prius ille se deorsum miserit. Tertia est, quod quilibet fanus in seipsum manus iniicit infligendo sibi vulnus inuisibile. Ecclesiast. 22. dicitur de peccato: Plaga illius non est latas: imò quod plus est, seipsum occidit. Sapient. 16. Homo per malitiam occidit animam suam. Ecclesiast. 22. dicitur de peccato: Dentes leonis dentes ipsius interficientis animas hominum. Peccatum dicitur mors animæ: quia à Deo separat qui est vita. Augustin. Vera mors est quam homines non timent: separatio animæ à Deo quæ est beata vita animarum, vel quia auferuntur vitam præteritæ & præsentis. Bern. super Cantic. Quam mitius me priuare õ amara mors vitæ vsu, quam fructu. Vita sine fructu, grauior mors. Denique duo mala patantur homini infructuose, securis & ignis. Quarta est, quod bona sua proicit. Osee 7. Proiecit Israel bonum. Qui cadit per mortale peccatum, omnia bona quæ vnquã fecit amittit. Bona quæ agit in statu illo vera bona non sunt: quia non sunt sibi necessaria, qui mortale peccatum committit, quasi ignem in propria domo ponit, qui omnia destruat. Luc. 10. tangitur de quibus stultitiis modò dictis, vbi legitur de illo qui incidit in

ones, qui despoliauerunt eū, & plagis impositis abierūt semi-
 natio relicto. ¶ Quinta est, q̄ se charissimè emptū à Deo, diabolo
 viliissimè vedit. 1. Pet. 1. Non corruptibilibus auro & argento re-
 depti estis, &c. sed pretioso sanguine Agni, &c. Pro. 10. Cor im-
 piōrū pro nihilo. Esa. 52. Gratis venundati estis. ¶ Sexta est, q̄ ab
 auctore omnium bonorum recedit: ideo non est mirum si malè
 sit ei. Aug. Tale bonum est Deus, vt nemini eū deserētī bene sit.
 Olee 7. Vā eis, quoniā recesserūt à me. Aug. in lib. Soliloquiorū:
 Deū relinquere, idē est quod perire. ¶ Septima, q̄ cū omnipoten-
 te guerram facere præsūmit: quā guerra citò finita esset, si mi-
 sericordia Dei permitteret, q̄ diabolus eum iugularet. Thre. 3.
 Misericordiā domini quia nō sumus consumpti. ¶ Octaua est, q̄
 ei seruit cuius gratiā acquirere nequit. Greg. Stultum est seruire
 diabolo offenso, qui nullo placatur obsequio. Quanto aliquis
 ei amplius seruerit, tanto amplius ipse eum torquet. ¶ Nona
 est, quod ipse sibi locū tormētī efficit. Affligitur enim peccator
 in corde suo. Hiere. 2. Scito & vide, quia malū & amarū est reli-
 quille te dominū Deum tuum. Qui peccat, quasi sarcinā super
 se ponit, qua in presentī grauetur, & in futuro in infernū preci-
 piteur. Aug. Quid est mors: depositio sarcinā grauis: sed si alia
 sarcina nō porteretur, qua homo in gehēnam precipitetur. ¶ De-
 cima est, quod ipse in inferno portam facit. Matt. 16. Porta in-
 feri nō praeualebūt aduersus eam. Porta inferi dicūtur peccata
 mortalia: quia qui in eis decedunt, in puncto ad inferna descen-
 dunt. Job 21. Sicut qui ad portā est, propinquus est domui. ¶ Un-
 decima est, q̄ portā paradisi sibi obstruit, & regnū calorum mo-
 dico pretio vendit, similis Esau, qui pro lenticula vendidit ius
 primogeniturā suā. Gen. 25. Bern. Vā vā, vapor est ad modicum
 patens, quod æternæ felicitatis aditū intercludit. ¶ Duodecima
 est, q̄ ad suspēdiū sciens & volens vadit: quis non reputer in-
 sanum eum qui requisitus quò vadat, & respondet, suspendere
 me vado: Sic nullus sapiens reputandus est, qui in mortali pec-
 cato est, cum singulis diebus vnā diētam magnam faciat ad
 infernale suspēdiū. Eccl. 6. Quid habet amplius stulto sapiēs,
 & quid pauper nisi vt pergat illuc vbi est vita? Hic discernit ve-
 re inter sapientes & stultos, quòd sapientes vadunt ad vitam
 æternam, stulti verò ad mortem æternam. De stultitiis singu-
 lorum peccatorum, require in tractatu de Vitiis.

*Tertia partis principalis de quatuor virtutibus car-
 dinalibus Tractatus III. De Temperantia.*